

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 67.

Lördagen den 29 augusti.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 24 i denna månad.

Herr statsrådet *Stenberg* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 274, med förslag till lag om utsträckt anstånd med betalning av gäld.

Propositionen blev härpå föredragen och hänvisad till lagutskottet.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 27 och 28 innevarande augusti bordlagda utlåtanden:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till statens livsmedelskommissions förfogande; och

nr 101, i anledning av väckt motion om bestridande i vissa fall genom stasmedel av kostnaden för resa, som till krigstjänstgöring inkallad värnpliktig måste företaga för deltagande i förestående allmänna val till riksdagens andra kammare;

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 27 och 28 i denna månad bordlagda utlåtande nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium).

Om anstånd med betalning av gäld (moratorium).

Genom en den 12 augusti 1914 dagtecknad proposition, nr 263, vilken blivit till lagutskottet hänvisad, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium).

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt,

Första kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 67. 1

Om anstånd
med betalning
av gäld (moratorium).
(Forts.)

att riksdagen, under förklarande, att det i Kungl. Maj:ts förevarande proposition innefattade förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium) icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick bifallas, i anledning av samma proposition måtte för sin del antaga förslag till lag angående förordnande om anstånd med betalning av gäld (moratorium), så lydande som utskottets utlåtande utvisade.

Herr statsrådet *Stenberg*: Kungl. Maj:ts förevarande förslag avser att tillägga Kungl. Maj:t befogenhet att under det riksdag icke är samlad förordna om moratorium. I det utskottsutlåtande, som nu föreligger till behandling, anför utskottet, att utskottet på angivna skäl funnit sig böra tilstyrka, att dylikt bemyndigande lämnas Kungl. Maj:t. Då utskottet har gjort det, har, säges det i utlåtandet, »utskottet ansett sig kunna antaga, att det förordnande om moratorium efter den 6 nästkommande september, vilket under förutsättning av sådant bemyndigande lärer bliva av Kungl. Maj:t utfärdat, kommer att i huvudsak överensstämma med det förslag till lag i sådant hänseende, vilket enligt Kungl. Maj:ts beslut den 24 innevarande augusti blivit för yttrande överlämnat till lagrådet». Det yttrande av lagrådet, som här åsyftas, har nu mera avgivits, och, sedan detta yttrande föredragits i statsrådet, har Kungl. Maj:t beslutat den proposition, som nyss avlämnats här i kammaren.

Jag har nu begärt ordet endast för att fästa uppmärksamheten därpå, att i vissa avseenden jämkningar skett i lagförslaget med anledning av erinringar i lagrådet. Jämkningarna äro visserligen mindre betydande, men i två fall äro de av den beskaffenhet, att jag ber att få särskilt omnämna dem.

Den ena av dessa ändringar avser 1 §. Där hade Kungl. Maj:t i det till lagrådet remitterade förslaget upptagit stadgande, att med gäld, som förfaller till betalning under tiden från och med den 7 september till och med den 6 oktober 1914, skall åtnjutas anstånd till dess en kalendermånad förflutit från förfalldagen. I lagrådet har erinrats, att den anståndstid, som sålunda i visst fall skulle få åtnjutas, icke behövde avse gäld, förfallande under en hel månad till och med den 6 oktober, utan att man skulle kunna ändra detta så, att anstånd erhöles endast med gäld, som förfölle till betalning under tiden från och med den 7 till och med den 20 september 1914. I enlighet härmed har också Kungl. Maj:t ändrat lagförslaget. Följaktligen skulle det endast bliva denna under fjorton dagar förfallande gäld, som komme i åtnjutande av ifrågavarande anstånd.

Den andra ändringen, jag syftar på, gäller 4 § i lagen. Denna paragraf hade uti det förslag, som lagrådet fick sig förelagt, följande lydelse: »Utan hinder av vad i 1 § stadgas må av medel, insatta hos bolag eller annan, som driver bankrörelse, uttagas, om medlen vid anfordran förfalla till återbetalning, hela tillgodohavandet, om de äro insatta hos sparbank eller å sparkasseräkning eller därmed likartad räkning, 100 kronor i veckan å varje räkning samt, om de eljest äro insatta att återbetalas viss tid efter uppsägning, i varje

vecka 10 för 100 av den behållning, som å räkningen inestod den 5 augusti 1914». Nu har den tillfälliga ledamoten i lagrådet, bankdirektören Rabe, yttrat: »Då i bank insatta medel, som efter uppsägning förfalla till betalning under moratorietiden, i själva verket, sedan de förfallit, äro likställda med medel inestående å vista, lära dylika medel i förevarande avseende efter förfallotidens inträde böra behandlas på enahanda sätt som de sistnämnda och sålunda kunna av insättare till fullo uttagas. En behandling av medel, insatta å sparkasseräkning, på enahanda sätt som medel, insatta i sparbank, torde dock av praktiska skäl kunna försvaras.» I det förslag som nu framlagts inför riksdagen, har i anledning härav 4 § fått följande lydelse: »Utan hinder av vad i 1 § stadgas må medel, insatta hos bolag eller annan, som driver bankrörelse, uttagas; äro medlen insatta hos sparbank eller å sparkasseräkning eller därmed likartad räkning, äge dock insättaren ej utbekomma mer än 100 kronor i veckan av sitt tillgodohavande.»

*Om anstånd
med betalning
av gäld (mo-
ratorium).
(Forts.)*

Herr *Alexander*son: Med hänsyn till att lagutskottet har avgivit sitt förslag under den av utskottet angivna förutsättningen, att den av Kungl. Maj:t till utgivande avsedda moratorielagen komme att i huvudsak överensstämma med det förslag till sådan lag, som i bilaga bifogats utskottets utlåtande, anser jag mig böra i anledning av vad herr statsrådet nu meddelat nämna, att, såvitt jag förstår, de jämkningar, vilka sålunda av honom angivits såsom de mest betydande, som skulle ifrågakomma uti det till lagrådet remitterade förslaget, ingalunda äro av den beskaffenhet, att innefatta hinder för den fortfarande giltigheten av lagutskottets uttalade förutsättning. Beträffande den första av dessa jämkningar gäller ju, att Kungl. Maj:t tills vidare endast i något *mindre* omfattning skulle begagna sig av den medgivna rätten att förordna om anstånd, än som förutsattes i det remitterade förslaget, och den andra är ju givetvis av jämförelsevis underordnad betydelse.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av lagutskottets den 25 och 26 i denna månad bordlagda utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förbud mot lufttrafik över svenskt område, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av jordbruksutskottets den 25 och 26 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 135, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl.

Maj:t angående ersättning åt torpare och lägenhetsinnehavare å kronopark för av ålgar förorsakad skada, samt nr 136, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående premiering av medelstora jordbruk,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets den 26 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion om höjning av riksdagsmännens arvoden, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 26 och 27 innevarande månad bordlagda memorial nr 31, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagivande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot av statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämlikt § 107 gjorda anmälan av vissa ärenden.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Beträffande nedan omnämnda ärende hade utskottet anfört följande:

Den 20 oktober 1913 avlät dåvarande chefen för lantförsvarsdepartementet statsrådet David Bergström en så lydande skrivelse:

»Till Chefen för femte arméfördelningen.

Härmed får jag, på nådigste befallning, anmoda Eder att beträffande doktor Sven Hedins besök under denna månad vid Kungl. Dalregementet snarast införskaffa och till mig insända såväl uppgift om när och av vem doktor Hedin fått mottaga eventuell inbjudning till ifrågavarande besök som redogörelse för vad som vid besöket förelupit och särskilt beträffande lydelsen av de tal, som därunder växlats.

Stockholm den 20 oktober 1913.

DAVID BERGSTRÖM.

Carl Malmroth.»

I ny, eljest likalydande skrivelse av den 21 oktober vidtogs den ändring, att orden »under denna månad» ersattes med »under sistlidna månad».

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Sedan upplyst blivit, att detta ärende före skrivelsernas avlättande icke blivit hos Kungl. Maj:t föredraget, innehöll Post- och Inrikes Tidningar den 27 oktober ett så lydande meddelande:

»Med anledning av den pågående pressdiskussionen rörande chefens för Lantförvarsdepartementet till chefen för Femte arméfördelningen riktade anmodan att från Dalregementet införskaffa viss utredning upplyses, att denna anmodan avlåtits på grund av föreskrifterna i par. 10 regeringsformen rörande beredning av ärenden, som skola hos Konungen i statsrådet föredragas.

Någon föredragning av förevarande ärende har på hittillsvarande stadium icke ägt rum. Den till nämnda myndighet ställda anmodan, vilken chefen för Lantförvarsdepartementet i kraft av sitt ämbete och under en övlig form utfärdad, har sålunda icke karaktären av en expedition av ett av Kungl. Maj:t fattat beslut, utan allenast av en av departementschefen vidtagen förberedande åtgärd i och för ett ärendes handläggning.»

Utskottets granskning av statsrådsprotokollen har också givit vid handen, att något statsrådsprotokoll icke förefinnes, enligt vilket de omförmälda skrivelserna varit föredragna för Kungl. Maj:t. Deras egen form, med kontrasignation av t. f. expeditionschefen i lantförvarsdepartementet, visar därjämte, att de icke heller varit föredragna i kommandoväg. Det är sålunda uppenbart, att av Kungl. Maj:t icke något bemyndigande lämnats chefen för lantförvarsdepartementet att utfärda desamma.

Någon rätt för en departementschef att i sådant fall som det förevarande på eget bevåg utfärda skrivelser av denna karaktär känner vår författning icke. Tydligt är, att sådana icke kunna hänföras till de »föreskrifter och erinringar om verkställighet av *utfärdade beslut*», som enligt § 38 regeringsformen »må av departementschefen omedelbarligen kunna till vederbörande expedieras». Icke heller kunna de inbegripas under de fall, som beröras i de kungl. besluten av den 12 mars 1828 och den 29 oktober 1842, vilka nedan äro intagna såsom bilaga 1 och 2. Det förstnämnda lyder i de delar, som här äro av intresse:

»Om i vissa delar förändradt Expeditionssätt från Kongl. Maj:ts Cantzli.

För att i någon mån minska det högst betydliga antalet av expeditioner, med hvars undertecknande Kongl. Maj:t besväras, behagade Kongl. Maj:t, uppå Statssekreteraren och Stats Rådets underdåniga tillstyrkande, i afseende å utfärdandet af Expeditioner från Stats Expeditionerne och Justitiæfördelningen af Kongl. Maj:ts Cantzli i Näder förordna:

1:o) — — — — —

3:o) Att befallningar om alla upplysningar som i följd af före-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

gången föredragning beslutas, expedieras genom påskrift på handlingarna med föredragandens namn, der det sig göra låter»

Det senare, beslutet av den 29 oktober 1842, handlar i sin förra del om expeditioner av kungl. beslut och resolutioner, något som icke har någon betydelse för nu föreliggande fråga. Därpå fortsätter statsrådsprotokollet med följande yttrande av den föredragande:

»Det torde och tillåtas mig begagna detta tillfälle för att underdånigst anmäla, hurusom, enär, enligt 10 §. Regeringsformen, det tillkommer Departements Chefen att för ärendernes beredning till föredragning, inhemta nödiga uplysningar från vederbörande Embets Werk, jag ansett ofvanåberopade stadgande i 38 §. Regeringsformen icke utgöra något hinder för Departements Chefen, att *enligt hvad alltid tillförene varit brukligt*, genom remisser tecknade å handlingar, med åberopande af Eders Kongl. Maj:ts Nådiga befallning, antingen den särskildt blifvit för tillfället gifven eller ej, infordra utlåtanden och förklaringar i ämnet, samt, då Eders Kongl. Maj:t särskildt så i nåder befallt, genom remisser på nämnde sätt förordna om inhibition i verkställighet af hos Eders Kongl. Maj:t överklagade Utslag, intilldess hufvudsaken hunnit af Eders Kongl. Maj:t pröfvas, och äfven genom Embetsskrifvelser infordra de uplysningar i afseende på förekommande ärenden Eders Kongl. Maj:t förklarar sig åstunda; hvarjemte, enär i 38 §. Regeringsformen det tillägg år 1840 tillkommit, att 'alla föreskrifter och erinringar om verkställighet af utfärdade beslut må af Departements Chefen omedelbarligen kunna till vederbörande experieras', jag ansett stadgandet i samma §. att alla från Konungen utgående befallningar, utom i kommandomål, skola för att blifva gällande vara försedda med Konungens underskrift, icke lägga hinder för Departements Chefen att genom Embetsskrifvelser till vederbörande meddela sådane Eders Kongl. Maj:ts Nådiga befallningar, som endast innefatta föreskrifter och erinringar om verkställighet af utfärdade beslut.»

Det första av dessa beslut avser sålunda uteslutande expeditioner, genom vilka *kungl. beslut i följd av förut föregående föredragning* delgivas vederbörande.

Det senare beslutet, av den 29 oktober 1842, gäller i de delar, som här äro av intresse, a) »remisser, *tecknade å handlingar*», för infordrande av utlåtanden och förklaringar, b) »*då Kungl. Maj:t särskildt så i nåder befallt*», förordnanden om »inhibition i verkställighet av hos Kungl. Maj:t överklagade utslag» och infordranden av »de uplysningar i afseende å förekommande ärenden, *Kungl. Maj:t förklarar sig åstunda*», samt c) meddelande av »*sådana Kungl. Maj:ts nådiga befallningar, som endast innefatta föreskrifter och erinringar om verkställighet av utfärdade beslut*». Intetdera av dessa fall är tillämpligt å förevarande ärende.

I de i nämnda brev berörda fall är det en departementschef medgivet att genom ämbetsbrev, utfärdade »på nådigste befallning», till

underlydande myndigheter avlåta föreskrifter angående åtgöranden, som de hava att vidtaga. Någon rätt att därutöver göra detta är honom icke tillerkänd genom § 10 regeringsformen, vars stadganden om regeringsärendens beredning icke ger honom befogenhet att på eget initiativ träffa förordnanden om vissa ärendens upptagande såsom regeringsärenden.

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

En sådan åtgärd av en departementschef som den nu berörda är tvärtom stridande mot andra föreskrifter i vår författning. Såväl regeringsformens bestämmelser i § 4, att »Konungen äger att allena styra riket», i § 7, att alla regeringsärenden, med undantag av kommandomål, »skola inför Konungen i statsrådet föredragas och där afgöras», och i § 9, att vid ärendens behandling i statsrådet statsrådets ledamöter skola sina meningar yttra och förklara, »Konungen dock förbehållet att allena besluta», som ansvarighetslagens för statsrådets ledamöter stadgande om statsrådets skyldighet att »endast Konungen råd gifva, men ej jämte honom regera», innebära uttryckliga förbud mot alla sådana steg till ministerstyrelse. Vid upprepade tillfällen under vårt nu gällande statsskick hava också från olika håll de kraftigaste gensagor gjorts gällande mot öppna eller förtäckta försök att införa en sådan.

Det ligger uppenbarligen stor vikt uppå, att vår författningsgrundsatser i detta hänseende vidmakthållas. Skulle en praxis inrota sig, att en departementschef, Konungen oåtspord, på eget initiativ började vidtaga åtgärder av nu ifrågavarande beskaffenhet, kan det alltför lätt inträffa, att förfoganden komme till stånd, som strede både mot regeringsmaktens egna avsikter och mot vad det samlade statsrådet kunde velat tillstyrka.

Det är också tydligt, att en dylik utveckling vore stridande mot nu gällande förutsättningar för vår konstitutionella kontroll, i det att i sådana fall det måste bliva beroende på tillfälligheter, om förfoganden av dylik art ens komme till konstitutionsutskottets kännedom.

Utskottet finner sålunda, att dåvarande departementschefen statsrådet *Bergström* vid detta ärendes handläggning icke med erforderlig skicklighet sitt förtroendeämbete utövat, och har förden skull ansett, att anmärkning bort göras mot honom enligt 107 § regeringsformen.

Herr *Bergström*: Herr talman! Utöver vad konstitutionsutskottets ordförande och jämte honom nio av utskottets ledamöter vid denna punkt i avgiven reservation anført, anhåller jag för min del få tillfoga följande.

Jag är något oviss, huruvida konstitutionsutskottet i sitt nu avgivna memorial velat hävda, att en departementschef icke äger befogenhet att själv upptaga ett ärende och därefter på övligt sätt bereda detsamma för föredragning hos Konungen i statsrådet, samt sålunda velat fränkänna honom eget praktiskt initiativ. Om så skulle vara konstitutionsutskottets mening, anhåller jag att emot en sådan uppfattning få ställa den tillämpning av hithörande bestämmel-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

ser i 1809 års regeringsform, varom statsrådsprotokollen under årtionden bära vittne. Det vore ju också sällsamt, om vederbörande departementschefer, vilka det jämlikt ingressen till ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter åligger att självkravda påminna om rikets rätt och bästa, icke skulle äga enahanda rätt, som tillkommer varje annan medborgare i Sveriges land, att påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för en viss angelägenhet, och lika sällsamt vore ju, om den omständigheten att en departementschef själv upptagit ett ärende skulle utgöra hinder för honom att vid dess beredning före ärendets föredragning hos Konungen i statsrådet från vederbörande myndigheter inhämta nödiga upplysningar i samma ordning, som om frågan väckts av annan svensk medborgare. Ett försök att göra gällande en slik mening faller på dess orimlighet, och fåfängt lär man också få leta efter något stöd härför i gällande grundlag.

Med det nu sagda har jag redan besvarat såväl den anmärkning i sak som den anmärkning i form konstitutionsutskottets memorial i nu föredragna punkt torde avse att framställa. Klart är nämligen vad formen angår, att det skulle innebära ett rent spegelfäkteri, om man skulle vilja göra gällande, att vid infordrande av upplysningar uti ett ärende från vederbörande myndigheter formeln »på nådigste befallning» skulle kunna användas, då annan svensk medborgare än chefen för det departement, vartill ärendet hör, bragt detsamma å bane, men däremot icke vara användbar, därest denna chef själv ansett sig böra för saken påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Sagda form eller formel betyder ju, när den användes i remisser eller skrivelser som utgå jämlikt § 10 regeringsformen, detsamma som på Kungl. Maj:ts uppdrag, ett uppdrag, som generellt gives alla departementschefer i och med deras utnämning, och på grund varav de sedermera kunna i kraft av sitt ämbete infordra alla i och för de olika ärendenas beredning nödiga upplysningar.

Att ett dylikt departementschefens upptagande av eller initiativtagande i även de viktigaste frågor, respektive användande jämväl i sådant fall av berörda form vid upplysningars inhämtande från vederbörande myndigheter, icke utgör någon nyhet inom det departement, vars chef jag varit, därom saknas icke belysande vittnesbörd. Jag skall här anföra ett exempel. När på sin tid dåvarande chefen för lantförvarsdepartementet tog initiativ till de grundläggande förarbetena till 1901 års härordningsreform, skedde detta, såsom av sagda års riksdagshandlingar framgår, genom en av departementschefen avlåten departemental ämbetsskrivelse till chefen för generalstaben, innefattande de allmänna grunder varefter sistnämnda chef anmodades att låta utarbета förslag till ny härordning m. m., och denna skrivelse avläts jämväl — utan att frågan på detta beredningens stadium blivit inför Kungl. Maj:t föredragen — under användande av formeln: på nådigste befallning.

Att i en så viktig fråga överläggningar därförinnan ägt rum inom statsrådsberedningen, är ju sannolikt, men användningen redan på detta stadium av denna av grundlagen okända metod för ärendenas beredande kan naturligtvis lika litet i detta fall som i

det nu av konstitutionsutskottet anmärkta göra något till eller ifrån i avseende å bedömandet av huruvida departementschefens förfarande vid frågans upptagande och de nödiga utredningarnas införskaffande stått i överensstämmelse med gällande bestämmelser eller icke.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Av konstitutionsutskottets memorial i denna punkt synes framgå, att utskottet befarat att jag såsom chef för lantförvarsdepartementet skulle velat vid sidan av grundlagen inleda något slag ministerstyrelse. Den tanken har varit mig fullkomligt främmande. Fastmera har jag — såsom också ledamöterna av detta års och de båda nästföregående årens konstitutionsutskott vid läsningen av statsrådsprotokollen varit i tillfälle att konstatera — på ett område, där konstitutionsutskottet på sin tid framfört åtskilliga klagomål över bristande aktsamhet vid tillämpningen av gällande grundlags föreskrifter, och där man med en viss rätt kunnat tala om ett tillvällandande av en obehörig maktfullkomlighet åt chefen för lantförvarsdepartementet, nämligen i fråga om iakttagandet av gränserna mellan kommandomålen och övriga regeringsärenden, vinnlagt mig om att till handläggning hos Konungen i statsrådet återföra vissa viktiga ärenden och grupper av ärenden, som där oförtydligt böra föredragas och avgöras. De kraftiga gensagor mot öppna eller förtäckta försök till införande av ministerstyrelse, som under vårt nu gällande statsskick förekommit, hava också riktat sig mot helt andra slags föremål än det av konstitutionsutskottet nu anmärkta förfarandet.

Då konstitutionsutskottet till sist i sitt memorial framhållit, att ett förfarande sådant som det av utskottet anmärkta skulle kunna undandraga sig den konsitutionella kontrollen, ity att det bleve beroende på tillfälligheter, om saken ens komme till konstitutionsutskottets kännedom, tillåter jag mig framhålla, att användandet av formeln »på nådigste befallning» just utgör en garanti i detta avseende. Svaren å de departementala remisser och ämbetsskrivelser, som utgå under denna form, ställas nämligen till Konungen, de skola följaktligen hos Konungen i statsrådet föredragas och ärendena i fråga komma sålunda alltid förr eller senare under konstitutionsutskottets prövning.

Herr Cla s o n: Herr talman! Vid ett av de tillfällen, då här i kammaren förelåg förslag om att tillerkänna departementschefer beslutanderätt i vissa frågor, yttrade en framstående ledamot av denna kammare följande: »En var av departementscheferna skulle» — om ett sådant förslag blir bifallet — »komma att, den verkliga konungen oåtspord, suveränt, inappellabelt och i sista instans avgöra alla åt honom uppdragna ärenden, icke ens efter samråd med sina medbröder, utan allena och utan samverkan med dem, och icke ens i Konungens namn, utan endast i sitt eget; och när då en man, nog gammalmodig att ännu dela det svenska folkets urgamla tro och tradition, enligt vilken detta folk i den verkliga konungen lärt sig att städe betrakta och värda den högsta värdaren och upprätthållaren av

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

lag och rätt i smått och stort, ville hos honom söka rättelse i vad en departementschef mer eller mindre rätt och välbetänkt, men suveränt avgjort, skulle han av Konungen endast kunna få emottaga till svar: »jag kan ej hjälpa det, min vän, min minister har så beslutat». — I fortsättningen av detta anförande påpekade samma talare, att när denna praxis något längre fått utveckla sig, kunde det »slutligen komma därhän, att vi finge åtta konungar i stället för en, att den verkliga konungen småningom bleve förhandlad till en blott ceremonialfigur, en namnstämpel».

Det synes mig, att detta yttrande kastar ljus även över den fråga, som här är före, och pekar på dess verkliga kärnpunkt. Frågan gäller verkligen, trots vad den siste talaren anförde, om man skall låta taga ett steg eller godkänna ett steg, som bidrager till att konungamakten undanskjutes för ministerstyrelse.

Nu har man försökt bestrida detta, och den siste ärade talaren gjorde det även, i det han ville göra gällande, att det här i stället vore fråga om något helt annat, nämligen om en departementschefs rätt att bereda ärenden och om han därvid skall hava initiativ. Det är, såvitt jag förstår, alldeles felaktigt att se saken på detta sätt. Det är först och främst icke på något sätt fråga om att bestrida honom initiativ. Det finnes möjligheter för honom att taga ett sådant även inom ramen av vår författning. Det finnes ingenting, som hindrar honom att, för att använda ett uttryck av den siste talaren, »påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet för vilka ärenden som helst» genom att taga upp frågorna i konseljen och där utverka bemyndigande för sig att anordna den utredning han kan önska. Detta är ju även vad som oupphörligt sker, och det är naturligtvis den normala vägen. Han kan dessutom enskilt vända sig till vem han behagar och på så vis sätta en sak igång. Men vad han enligt vår uppfattning icke kan, det är att, som här har skett, utan att en fråga varit föredragen för Konungen, dock under sken av att ett regeringsbeslut föreligger, träffa förfoganden, som måste ingiva den felaktiga föreställningen, att ett regeringsbeslut förelegat, kort sagt, att den verkliga Konungen oåtspord uppträda med föreskrifter i Konungens namn.

Och varför kan han icke det? Jag skulle kunna inskränka mig till att svara: därför att vår författning förbjuder det i den ena bestämmelsen efter den andra. Det är således författningens helgd, som här träder i vägen, och så länge författningen i dessa punkter icke ändrats, får man lyda densamma. Och såsom vi nyss hörde, har man vid olika tillfällen — jag citerade endast ett fall men skulle kunna nämna flera — hos oss med största bestämdhet vägrat att härutinnan ändra lagen. Men jag tänker också, att någon eftertanke skall låta oss inse, varför lagen förbjuder det. Det är nämligen tydligt, att ett motsatt förfaringssätt skulle kunna förrycka all enhetlighet och kraft i styrelsen och i förvaltningen. Vem garanterar, att om departementschefen så uppträder, han då stannar inom de gränser, regeringen skulle önska hava iakttagna? Vem garanterar, att icke hans kanske förhastade åtgärd sedermera måste ogillas

av den högsta makten? Vem garanterar att den icke dragar obehag över den styrelse, han tillhör? Om den, vidtagen t. ex. i form av en officiell föreskrift, är af den beskaffenhet, att den blir föremål för ogillande omdömen i vida kretsar av landet, huru mycken skada har det icke under sådana förhållanden gjort? En sådan åtgärd kan dessutom enligt min uppfattning även på annat sätt vara ägnad att ingripa förryckande i förvaltningens lugna gång. Om t. ex. en departementschef på det sättet ingriper mot ett ämbetsverk och ålägger det att göra någonting, som det annars icke skulle göra, och som Kungl. Maj:t sedermera icke alls vill ålägga det, ja, då kastar man ju på ämbetsverket ett arbete, som är fullständigt onödigt och som hindrar andra vida mera angelägna arbeten.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Man förstår också efter detta mycket väl den åtskillnad, som ligger däruti, att en inkommen handling skall remitteras, men att det dock icke därför är tillåtet för ett statsråd att utan bemyndigande i konungens namn giva föreskrifter om annat. I förra fallet är det ju grundlagen, som föreskriver remissen. Ansvar för vad som står i den handlingen och för den undersökning, som på grund därav skall vidtagas, drabbar icke statsrådet eller regeringen. I senare fallet åter blir det statsrådet, kanske regeringen, som får ansvaret, om åtgärden är olämplig eller obefogad eller störande ingriper i förvaltningens gång.

Nu ha reservanterna här sökt göra gällande, att den åtgärd, som i förevarande fall vidtagits, icke varit någon »befallning». Ja, vad innehålllet angår, lär det väl omöjligen kunna förnekas, att det var en befallning till vederbörande att anställa en så och så beskaffad undersökning. Och vad formen angår, lär det väl icke heller kunna förnekas, att det är precis samma form, som understundom användes för skrivelser, som innehålla befallningar, för meddelande till och med av Kungl. Maj:ts befallningar. Den som handlingen kom till, måste således av densamma få det intrycket, att det var fråga om en officiellt utfärdad befallning.

Den siste talaren har också till stöd för förfaringssättet sökt hänvisa till prejudikat. Han anförde emellertid endast ett bestämt sådant. För så vitt jag förstår, haltar dock hans bevisning på den punkten, och den är förresten ofullständig. Varken talaren eller jag lär kunna med någon visshet yttra oss om huruvida något protokoll i kommandoväg vid det anförda tillfället förelåg eller icke, ty dessa protokoll äro för oss båda fullständigt hemliga. Men alldeles oberoende därav skulle jag kunna erinra om att den dåvarande krigsministern hade befälsrätt, vilket de civila krigsministrarna icke ha. Det var kanske på någon sådan grund, som en dylik befallning utfärdades. Slutligen måtte det väl vara allmänt känt, att statsrådet Crusebjörn blef minister just för att framlägga en försvarsreform, och det förefaller under sådana förhållanden mer än underligt, om han icke någon gång skulle av Kungl. Maj:t fått uppdrag att vidtaga förarbeten därtill.

Men vad för övrigt hela denna fråga om prejudikat beträffar, kan jag icke inse, att den här spelar någon egentlig roll. Är för-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

faringsättet riktigt, behövas inga prejudikat; är det oriktigt, då hjälpa inga prejudikat. Den föregående talaren har tillräckligt mycket suttit i konstitutionsutskottet för att veta, att konstitutionsutskottet i sådana fall icke frågar och icke har rätt att fråga efter prejudikat, och han har själv, som han för övrigt nyss erinrade om, i sin verksamhet i konstitutionsutskottet just uppträtt mot en del förhållanden, som han ansåg oegentliga, ehuru det där förelåg en hel rad prejudikat. Ifråga om denna sak skall jag för övrigt tillåta mig att erinra om ett uttalande, som en gång avgavs reservationsvis i konstitutionsutskottet, och som lydde så: »Då även ett under längre tid fortsatt missbruk lika litet förvärvar kraft av lag som det upphöjer eller förringar konstitutionsutskottets åligganden enligt §§ 106 och 107 regeringsformen» etc., så yrkade man i det ifrågavarande målet anmärkning.

Till sist ännu en erinran. Jag tror icke, att det är endast en tillfällighet, att konstitutionsutskottet denna gång vid sin granskning av statsrådsprotokollen nödgats inlägga en gensaga mot ett förfarande sådant som det ifrågavarande, ett förfarande, som vi måste anse gå ut på en bestämd tendens till ministerstyrelse vid sidan av vår författning. Jag tror, att den tendensen har nog framträtt även i åtskilliga andra hänseenden under den sista sidan. Det finnes äfven i detta betänkande bevis på en viss vårdslöshet i frågornas handläggning också vid andra tillfällen. Jag skall icke gå in på dessa fall, men jag skulle kunna ta fram åtskilliga exempel därpå även från närmast föregående dechargebetänkanden.

Det måste alltså sägas, att icke hava här saknats sådana tendenser, tendenser att gå konungamakten förbi och att på förhand och utan föregående föredragning i statsrådet, binda Konungens uppträdande i landets viktigaste frågor. Vi, som gjort denna anmärkning, ha velat motsätta oss denna tendens var den än framträder. Vi vilja för att citera det yttrande, som jag i början här anförde, icke ett förfarande här skall kunna insmyga sig som skall kunna leda därhän, att man finge åtta konungar i stället för en, att den verkliga konungen skall förvandlas till en ceremonialfigur eller en namnstämpel. Det kan vara att beklaga, att utskottets yttrande i detta fall fällts genom lotten, men vi på vår sida hava stått ense om den uppfattningen, att vi måste inlägga en gensaga mot alla dylika åtgärder, som enligt vår mening måste betraktas såsom försök att inleda oss på vägen mot ministerstyrelse.

Herr talman! I likhet med vad i denna kammare brukar vara vanligt har jag intet annat yrkande att gör än att punkten måtte läggas till handlingarna.

Herr M a n n h e i m e r: Herr talman! Inom utskottet ifrågasatte jag, huruvida utskottet ägde befogenhet att upptaga till behandling departementschefens ifrågavarande skrivelse. Jag utgick nämligen från, att utskottet icke av eget initiativ kunde göra anmärkning mot något statsråd utan att anledningen till anmärkningen kunde hämtas genom granskning av statsråds-

protokollen. I detta fall hade kännedom om den av statsrådet utfärdade skrivelsen icke genom granskning av statsrådsprotokollen erhållits, och icke heller hade kännedomen om denna skrivelse erhållits på det sätt, som 57 § riksdagsordningen angiver, nämligen därigenom, att något annat utskott än konstitutionsutskottet eller någon enskild riksdagsman framkommit med tillkännagivande inför kammaren att anledning till anmärkning förefinnes mot något statsråd — en framställning, som då hade blivit remitterad till konstitutionsutskottet, så att konstitutionsutskottet på det sättet fått kännedom om denna skrivelse. Och jag har anledning att tro, att denna min uppfattning rörande dels konstitutionsutskottets befogenhet att upptaga en anmärkning av denna art delas jämväl av en utskottsmedlem från högersidan. Dessvärre hade emellertid den högermedlemmen otur, så att han kom icke att vara närvarande då denna anmärkning slutligen behandlades utan hans plats intogs då av en suppleant, som icke hade samma uppfattning som han i denna rent formella fråga. Jag har emellertid icke i min reservation upptagit detta rent formella spörsmål, då min åsikt icke vann stöd inom utskottet. Några voro så ivriga att få fram anmärkningen, att de satte sig över den formella betänkligheten, och andra inom utskottet tänkte på framtiden och ville icke på något sätt vara med om att inskränka konstitutionsutskottets rätt att framställa anmärkningar mot statsråd. Jag har emellertid velat giva till känna här denna min åsikt, och jag tror, att jag vågar säga, att det är första gången utskottet självt på sätt nu skett tagit initiativ till en anmärkning, vars grund icke kunnat hämtas från statsrådsprotokollen.

Jag vill nu övergå till själva saken.

Denna anmärkning går då, såsom den av utskottet formulerats, därpå ut, att en departementschef icke skulle ha rätt att utfärda en liknande skrivelse som den, det här är fråga om.

Det torde vara skäl att slå fast vad denna skrivelse innehåller. Jag fäster nämligen kammarens uppmärksamhet på det faktum, att utskottet icke alls närmare ingått på någon redogörelse för innehållet i skrivelsen.

Utskottet har nöjt sig med att i allmänna ordalag uttala sig om denna skrivelse. Så säger utskottet på sid. 4: »Någon rätt för en departementschef att i sådana fall som det förevarande på eget bevåg utfärda skrivelser av denna karaktär känner vår författning icke.» Vidare säger utskottet på sid. 6: »Skulle en praxis inrota sig, att en departementschef, Konungen oåtspord, på eget initiativ började vidtaga åtgärder av nu ifrågavarande beskaffenhet, kan det alltför lätt inträffa, att förfoganden komme till stånd, som strede både mot regeringsmaktens egna avsikter och mot vad det samlade statsrådet kunde velat tillstyrka.» Utskottet säger sålunda, att någon rätt för en departementschef att i en sak, som berör hans verksamhets-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

område, inhämta upplysningar, känner vår författning icke. Ej heller vågar utskottet formulera den senare satsen så: »Skulle en praxis inrota sig, att en departementschef, Konungen oåtspord, på eget initiativ började inhämta upplysningar rörande förhållanden, som angå hans verksamhetsområde, kan det lätt etc.»

Det är ett mycket vanligt förhållande — det känner jag såsom advokat — att då man har en sjuk sak att försvara, går man icke in på själva saken utan man söker undvika att fördjupa sig däri. Man tillgriper allmänna fraser, men man har ju innerst där inne en stark känsla av att de förhoppningarna icke äro så starka, att dessa allmänna fraser skola göra intryck på vederbörande. Det är detta förfarande, som utskottet i detta fall gjort sig skyldigt till. Skrivelsen innehåller ju endast en anmodan från departementschefen till ett inom departementet varande ämbetsverk att ämbetsverket måtte införskaffa vissa upplysningar till honom i en sak, som på sin tid väckte en viss uppmärksamhet.

Är det nu möjligt att kunna försvara den ståndpunkten, att en departementschef icke skulle vara berättigad att på eget initiativ inhämta upplysningar rörande sådant, som han i egenkap av departementschef har skyldighet att kontrollera? Det har nu också av doktor Bergström i hans yttrande tydligt påvisats, att en sådan ståndpunkt vore rent av orimlig. Enligt 10 § regeringsformen skola ärendena innan de föredras inför Konungen i statsrådet genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk av föredragaren beredas. Genom denna bestämmelse i regeringsformen erhåller en föredragande befogenhet att bereda de ärenden, som skola i sinom tid komma till behandling inför Konungen i statsrådet. Och går man till den kommentar, som Hagman utgivit angående våra grundlagar, finner man, att han också gör gällande, att en departementschef har denna rätt att inom sitt departement utöva en allmän kontrollerande verksamhet. Härpå vill jag nu taga ett exempel. En svår järnvägsolycka äger rum i landet. Skulle då civilministern icke äga rättighet att anmoda kungl. järnvägsstyrelsen att ofördröjligen till honom inkomma med upplysningar angående olyckans omfattning, orsaker etc. för att statsrådet måtte bli i tillfälle att bedöma, huruvida civilministern bör hos Kungl. Maj:t föreslå vissa åtgärder i anledning av vad som skett och i syfte att söka förekomma ett uppreparande därav — möjligen även för att föreslå andra åtgärder, som kunna vara påkallade av den händelse, vilken här inträffat? Finns det någon, som anser, att civilministern behöft begärasammankallande av statsrådet för att kunna göra detta?

Men lika litet hade enligt min mening departementschefen uti nu ifrågakvarande händelse behöft göra det.

Skulle på sätt utskottet antyder en dylik praxis, ett dylikt medgivande för en departementschef att inhämta upplysningar, betyda ett steg mot ministerstyrelse, ja då, mina herrar hava vi

redan tagit många steg här i landet till införande av ministerstyrelse. Ty det råder intet tvivel, att en sådan praxis, varigenom departementscheferna inhämta upplysningar, redan finnes. Jag minns mycket väl, huru det för ett par år sedan inom konstitutionsutskottet ifrågasattes att göra anmärkning mot en medlem av den Staaftiska regeringen, därför att han velat vidtaga vissa åtgärder på eget initiativ för att åstadkomma utredning i en sak, som föll inom hans departements verksamhetsområde. Men då upplyste en av högerens medlemmar i utskottet, att han rådgjort med en förutvarande medlem av högerregeringen, av den Lindmanska regeringen, och fått det svaret: »Så gjorde vi alltid.» Anmärkningen kom också av sig i portgången. Och skulle man göra anmärkning var gång man finner, att en departementschef på eget initiativ försöker inhämta upplysningar i olika ärenden, då skulle man få se, att det bleve hundratals anmärkningar, som skulle kunna framställas mot varje departementschef. Ja, jag vågar verkligen påstå, att det icke skulle vara möjligt att kunna förete något fall, likartat med detta, där konstitutionsutskottet funnit skäl att framställa anmärkning eller något precedensfall, likartat med detta, som kommit under konstitutionsutskottets prövning. Så försökte man dock göra i utskottet. Försök framkommo där i syfte att påvisa, att dylika fall funnos, men de misslyckades. Man framhöll, att vissa handbrev hade utfärdats av departementschefen på samma sätt, som i detta fall ägt rum, och att de väckt uppmärksamhet i utskottet och även i visst annat fall föranlett uppmärksamhet. Men undersöker man dessa handbrev, finner man, att de gingo ut på utförande av vissa bestämda åtgärder. Det var faktiska beslut, som man därigenom anbefalldes. I ena fallet anbefalldes statsrådet en underordnad myndighet att göra en rättelse i ett visst avseende och ungefär likadant var förhållandet i två andra fall, som i utskottet åberopades. Jag är beredd att gå in närmare på de fallen, men då den, som här fört utskottets talan, icke nämnt något om dessa fall, vill jag icke nu ingå närmare på detta.

Jag vill därefter övergå till att något undersöka, huruvida en departementschef kunde vara berättigad att använda den form, vari skrivelsen utfärdades eller den gängse formen: »på nådigste befallning.» Nu har utskottet, såsom kammaren nog märker, icke särskilt riktat sig mot att denna formel blivit begagnad. Emellertid tror jag icke, att jag misstager mig, om jag säger, att det var just användandet av den formeln, som hos allmänheten på sin tid väckte uppseende. Då troddes det nog ganska allmänt, att en departementschef då han begagnade denna formel: »på nådigste befallning» handlade på särskilt av Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande. Denna tro vilade emellertid på en missuppfattning, beroende på bristande kännedom om den form, varigenom en departementschefens ämbetsskrivelser i allmänhet utfärdades. Det är, mina herrar, icke utan intresse att erinra sig,

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Anmärkning
mot statsråd.

(Forts.)

hur denna formel uppkommit. På 1840-talet under den åldrande Karl XIV Johans regeringstid ville man befria den gamle konungen från en del av det myckna skrivarbetet, som bestod i att han var tvungen att förse en mängd skrivelser med sin underskrift. Han hade också inför vederbörande departementschefer klagat över det tröttsamma och ändamålslösa arbetet och i sådant syfte hade man kort efter genomförandet av departementalreformen 1840 inom försvarsdepartementen börjat anlita en enklare form för remisser. Detta stötte emellertid på motstånd hos den tidens ultrahögerpress och det var då särskilt tidningen »Svenska Minerva» — den konservativa tidningen — som riktade ett angrepp mot chefen för lantförsvarsdepartementet på den tiden. Enligt vad landshövdingen, förre civilministern Ö. L. Fåhræus säger i sina minnen var denna tidning till färgen ultraroyalistisk, d. v. s. föremålet för dess dyrkan var den suveräne konungen och icke konungen i statsrådet. Denna tidning skriver i sitt nummer den 30 maj 1840 under rubriken: »Studenthavre av den nya ministärens avel», följande — det är ej så kort, men jag skall ändå läsa upp det. »Inom åtskilliga av rikets kollegier har under de sistförflutna dagarna någon förundran uppstått vid emottagandet av remisser ifrån *lantförsvarsdepartementet*, vilka icke varit utfärdade *på nådigste befallning*, utan lyda ordagrant så här: »Lantförsvarets Departement inforrdar häröver N. N. Werks till Kongl. Maj:t ställda underdåniga utlåtandc. Stockholm den etc. etc. G. B. Cederström»; och förundran har stegrats därav, att kollegierna liktidigt fått, ifrån *alla* andra departementen i underdånighet emottaga remisser, utfärdade efter den gamla av svenska konungars undersåtar välkända formen. Det berättades i går, att presidenterna umgingos med den iden att gemensamt sammanträda för att överlägga om vad deras plikt kunde ålägga dem att härvid iakttaga; och dessa herrar göra sannerligen väl uti att medan tid är betänka vad deras frid tillhör. Att den nuvarande chefen för lantförsvarets departement icke kunnat vidtaga en sådan förändring som den ifrågavarande, utan att därtill vara av konungen autoriserad, ligger tydligt för var man; med obegripligt är, att konungens härom otvivelaktigt fattade beslut icke kom till kollegiernas kännedom innan det sattes i verkställighet; ty efter vår oförgrifliga tanke lära kollegierna icke kunna undgå att i underdånighet förfråga sig, huruvida Kongl. Maj:t tillåter kollegierna att till Kungl. Maj:t inkomma med underdåniga utlåtanden som icke blivit å Kongl. Maj:ts nådiga befallning inforrdade. Utan att för närvarande ingå i några vidlyftiga betraktelser, vartill icke skulle saknas anledning, beklaga vi blott att den första »reform», som det nya statsskicket i synbar måtto framkallat, består uti den förödmjukelsen för en departementschef att icke mer få, såsom händelsen alltid tillföre varit med de nu avskaffade, uti värdighet icke så högt uppsatta Stats-Secreterarne, »*på Nådigste befallning*» tala i Kongl. Maj:ts

høga namn. Departementschefens anseende är därigenom uti ingen ringa mån nedsatt.» *Anmärkning mot statsråd.*

(Forts.)

Ja, denna artikel hade närmast till följd att expeditioner även från lantförvarsdepartementet utskickades med användning av formeln »på nådigste befallning».

Sedermera kom det av utskottet åberopade kungl. beslutet av den 29 oktober 1842 till stånd. Härav ser man nu, hurusom denna formel tillkommit i anledning av klander mot vederbörande departementschef, för det han utfärdat ämbetskrivelser utan att åberopa Kungl. Maj:ts befallning. Dess användning var sålunda just för att, såsom i reservationen säges, ge uttryck åt Konungens regeringsmakt. Nog gör det ett ganska lustigt intryck, då man ser, huru chefen för lantförvarsdepartementet 1913 just därför att han förfarit så som ultrahögerpressen 1842 fordrade, att den dåvarande chefen för lantförvarsdepartementet skulle göra, klandras av vederbörande.

Men nu är jag naturligtvis beredd på att mötas av den invändningen, att Kungl. Maj:ts beslut den 29 oktober 1842 icke giver departementschefen rätt att i de fall, då han själv tager initiativ, använda samma formel. Utskottet har icke själv uttalat sig klart härom. Dess utgångspunkt är ju, att departementschefen icke har rätt att taga initiativ till upplysningars inhämtande och därför gjort sig skyldig till ämbetsfel vare sig han utfärdat skrivelsen »på nådigste befallning» eller utan denna formels användande. Men det är måhända skäl att det oaktat taga upp till besvarande, huruvida han varit därtill berättigad eller ej.

Jag vill då erinra kammaren om, att utskottet, då det åberopar beslutet, gör sig skyldigt till det minst sagt egenomliga förfarandet att i utlåtandet icke intaga själva beslutet utan endast föredragandens yttrande, som föregick detta beslut. Reservanterna ha påvisat, att beslutet innehåller något mera än vad yttrandet innehåller, på vilket yttrande ju utskottet bygger sin argumentering. Beslutet lyder på följande sätt: »Kongl. Maj:t täcktes med nådigt gillande av omförmälda i Civil-Departementets expedition vidtagna expeditionssätt såsom med 10 och 38 §§ regeringsformen förenligt i nåder förordna, att enahanda expeditionssätt i anförda och likartade fall må i samtliga statsexpeditionerne framdeles iakttagas, varom protokollsutdrag skulle expedieras.»

Nu vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på, att det uttryckligen står, att enahanda expeditionssätt finge iakttagas i anförda och likartade fall. Föredragandens yttrande, som föregick beslutet av den 29 oktober 1842 innehåller, att Kungl. Maj:ts bemyndigande för en departementschef att utfärda skrivelser »på nådigste befallning» skulle omfatta:

a) remisser, tecknade på handlingar för infordrande av utlåtanden och förklaringar,

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

b) då Kungl. Maj:t särskilt så i nåder befallt att genom remisser på nämnda sätt förordna om inhibition i verkställighet av hos Kungl. Maj:t infortrade överklagade utslag intill dess huvudsaken hunnit av Kungl. Maj:t prövas, och infordranden av de upplysningar i avseende å förekommande ärenden, Kungl. Maj:t förklarar sig åstunda; och meddelande av sådana Kungl. Maj:ts befallningar, som endast innefatta föreskrifter och erinringar om verkställighet av utfärdade beslut.»

Efter det utskottet uppräknat dessa olika grupper av fall tillägger utskottet: »Intetdera av dessa fall är tillämpligt å förevarande ärende.»

Men det är rent häpnadsväckande, att utskottet icke tagit in själva beslutet, där det står *i anförda och likartade fall*. När man säger *i likartade fall*, och i det föredragna uttrycket icke angivas några vissa exempel på särskilda fall utan upptagas vissa grupper, vissa typer av fall, är det tydligt, att Kungl. Maj:t här icke velat begränsa rätten till att använda denna form i ämbetskrivelser, utan Kungl. Maj:t har velat säga att, när dessa grupper av fall föreligga och andra likartade fall, då o. s. v. Nu är då frågan den, om en departementschef kan ha rätt att anse, att nu ifrågavarande fall är likartat med det i Kungl. Maj:ts beslut återopade. Det torde enligt min mening kunna anföras mycket goda skäl härför. Det finnes naturligtvis en viss skillnad mellan det fall, då en departementschef tager själv initiativet, och det fall, som här är anført. Men skillnaden är så minimal, att det finnes goda skäl för departementschefen att anse detta fall likartat med det i Kungl. Maj:ts beslut återopade fallet. Om jag t. ex. kommer in till Kungl. Maj:t med en skrivelse och fäster Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på vad som ägde rum den gången med avseende på den händelse, som är innebörden i skrivelsen, har det icke funnits något som helst hinder — det äro vi alla ense om — för departementschefen att åsätta sin stämpel och infortra upplysning om den där artikeln innehåll och göra detta *på nädigste befallning*. Nu har den saken kommit till hans kännedom, och han gör det av sig själv. Det förefaller, att han borde äga skäl att antaga, att detta är likartat med det, som återopas i Kungl. Maj:ts beslut. Man kan ju möjligen vara av olika mening med departementschefen i den punkten, men det synes mig i alla fall, att man borde ha mycket svårt att vara av olika mening i den punkten, huruvida verkligen denna skiljaktighet är så stor, att man kan anse, att begagnandet av denna form innebär något steg till ministerstyrelse. Det är fullkomligt orimligt att påstå något sådant. Men då faller ju, om detta är riktigt, sakligt sett, beviset för att departementschefen obehörigt begagnat rätten att inhämta upplysningar. Ur den synpunkten sett kan man inte säga, att det i detta fall visat sig någon tendens för departementschefens sida att taga ett steg till ministerstyrelse, och den omständigheten att han använt den formen har icke ut-

skottet påstått — och det kan väl icke någon påstå, — utgöra ett steg till ministerstyrelse.

Jag upprepar vad jag i början yttrade, att jag tror icke, att konstitutionsutskottet någon gång förut framkommit med en anmärkning, som varit så svagt motiverad som denna. Och den omständigheten, synes mig, borde hava ålagt de medlemmar som måhända anse, att departementschefen här borde använt en annan form, att underlåta att i dessa tider taga upp anmärkningar av så obetydlig art och som kunna, till följd av det uppseende detta steg från departementschefen på sin tid väckte, åstadkomma strider, som äro onödiga och böra undvikas.

Jag yrkar, att betänkandet i denna punkt måtte läggas till handlingarna.

Herr Ekman, Karl Johan: Av herr Mannheimers anförande framgick, med all önskvärd tydlighet, att högern här i landet i början av 1840-talet lyckades avvärja det försök till ministerstyrelse, som då gjordes, och det är samma ställning högern i vårt land intager än i dag. Utskottet har icke klandrat, att departementschefen önskade erhålla upplysning i en sak, som väckt hans uppmärksamhet. För inhämtande av dessa upplysningar stodo honom emellertid andra och fullt grundlagsenliga utvägar till buds. Men vad utskottet vänt sig emot, det är, att en sak på ministerns initiativ upptagits till behandling, utan att Kungl. Maj:t vederbörligen givit sitt samtycke, men likväl med åberopande av Kungl. Maj:ts befallning. Det är mot ett sådant obehörigt användande av formeln *på nädigste befallning*, som utskottet har ansett sig böra ingripa.

Med anledning av herr Mannheimers uttalande rörande innehålllet i 1842 års statsrådsprotokoll skall jag be att få anföra följande. Herr Mannheimer anmärkte, att det i nämnda protokoll intagna beslutet rörande de fall, då formeln *på nädigste befallning* må användas, skulle gälla icke blott de i samma protokoll särskilt anförda ärendena, under vilka det ifrågavarande fallet icke kan inordnas, utan även därmed likartade.

Reservanterna synas emellertid ha missförstått 1842 års beslut härutinnan. Detta beslut fattades nämligen på föredragning av dåvarande chefen för civildepartementet; och han talade för sin del därvid uteslutande om ärenden, som förekomma inom nämnda departement. Att så var händelsen framgår med all tydlighet av inledningen till hans anförande, där han ordagrant yttrar: »De fall då i avseende å de ärenden, som på civildepartementets expedition förekomma, en sådan minskning» — nämligen i Kungl. Maj:ts besvär — »kan äga rum, på det sätt att, i stället för kungl. brev, ämbetsskrivelser från departementschefen expedieras, äro följande», nämligen de av herr Mannheimer uppräknade jämte åtskilliga andra. Kungl. Maj:ts beslut däremot avsåg samtliga departementen. Åtskilliga av de utav civilministern omförmälda fallen, såsom t. ex. remisser

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

Anmärkning
mot statsråd.
(Fortis.)

tecknade å handlingar, föreskrifter om verkställighet av beslut etc. förekomma givetvis inom alla departement; men andra av civilministern omnämnda saker, såsom bevis om gillande av vissa kartor, säkerhetshandlingar för lån m. m. berörde allenast civildepartementet, varemot de övriga departementen kunde hava andra, dem speciellt tillhörande ärenden av liknande beskaffenhet, där enahanda expeditionssätt borde förekomma.

Detta, att föredraganden i sitt anförande till statsrådsprotokollet uteslutande hållit sig till de inom civildepartementet förekommande ärendena, är uppenbarligen anledningen till att Kungl. Maj:ts beslut fick den avfattningen, att — såsom det heter — Kungl. Maj:t täcktes, med gillande av omförmälda i civildepartementets expedition vidtagna expeditionssätt, förordna, att enahanda expeditionssätt *i anförda och likartade fall* må i *samtliga* statsexpeditionerna framdeles iakttagas.

Man åsyftade således icke — såsom reservanterna synas mena — att med uttrycket *likartade fall* utvidga området av de ärenden, där formeln finge användas, till några andra slag av ärenden utan endast till de ärenden av *samma slag*, som kunde förekomma i andra departement men icke av civilministern särskilt omnämnt. Förövrigt, även med den av reservanterna antagna tolkningen av 1842 års beslut, är detsamma icke i någon mån tillämpligt på det nu klandrade förfarandet. Samtliga i 1842 års beslut omförmälda fall äro nämligen av den beskaffenhet, att någon skiljaktig mening emellan konungen och vederbörande departementschef i fråga om åtgärdens vidtagande icke kan tänkas. Å handlingar, över vilka myndigheterna enligt 10 § regeringsformen böra höras, skola remisser tecknas; då Kungl. Maj:t befallt inhibition eller förklarat sig åstunda upplysningar, skola åtgärder därför vidtagas. Men i förevarande fall hade Kungl. Maj:t icke förklarat sig åstunda de upplysningar, som infordrades. Fallet är således icke likartat med de i 1842 års beslut omförmälda. Departementschefen har här handlat på eget bevåg, utan att därtill äga Kungl. Maj:ts vare sig speciella eller generella bemyndigande, och har sålunda företagit ett steg till ministerstyrelse, på ett sätt som icke är med vår författning överensstämmande.

Det har anmärkts, att utskottets granskning alltmera kommit att bli ett verktyg för demonstrationer från de olika partiernas sida, och att i många fall avgörandet sker efter partilinjer. Med anledning härav ber jag att få erinra, att granskningen är dels av rättslig och dels av politisk art. I 106 § R. F. talas om statsrådets juridiska ansvar. Skall sådant utkrävas leder det till åtal inför riksrätt. Det är ju så, att tillämpningen av denna paragraf kan endast i ytterst sällsynta undantagsfall ifrågakomma. Men 107 § R. F. handlar om det politiska ansvaret, och därvid är att märka, att detta är av tvåfaldig art. Paragrafen talar först om det fall, att statsrådets ledamöter icke iakttaga rikets sannskyldiga nytta, men också om det fallet, att någon

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat. I fråga om det första fallet, när det gäller, att vederbörande icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, är det naturligt, om bedömandet stundom går efter partilinjer. Däri ligger icke något obehörigt antastande, någon slags förföljeleselusta, utan ett hävdande av den motsatta uppfattning, som de olika partierna kunna hava om vad som är för riket gagneligt, med angivande av skälen till denna uppfattning. Och det är givet, att vederbörande statsråd får och måste här kläda skott för den allmänna politiska uppfattning, som bestämt hans handlande och, om han kan, prestera sitt försvar därför, gentemot motsatta meningar att ett sådant handlingssätt kan vara för riket mindre gagneligt.

I fråga om det andra fallet, när det gäller, huruvida ett statsråd med oväld, nit, skicklighet och drift utövat sitt ämbete, borde givetvis icke partisynpunkter på något sätt få göra sig gällande, ehuru det stundom nog kan inträffa, att dessa synpunkter i någon mån spela in.

Emellertid har utskottet både rätt och plikt att samvetsgrant verkställa granskning ur alla dessa synpunkter och kan icke klandras för utövandet av denna plikt.

Vad särskilt årets dechargebetänkande beträffar, så är det anmärkningsvärt, att av samtliga de av konstitutionsutskottet eller av reservanter inom detsamma framställda anmärkningarna, till antalet 7, icke mindre än 5 stycken avse ett bristande iakttaagande av rikets grundlagar eller för statsrådet särskilt gällande grundlagsenliga regler och föreskrifter, och det lär vid sådant förhållande icke kunna anses obefogat, att utskottet eller enskilda medlemmar av detsamma funnit sig föranlåtna att reagera emot den tendens till åsidosättande av gällande grundlag och grundlagsenliga bestämmelser, som sålunda vid statsrådsprotokollens granskning kommit i dagen.

Herr Kjellén: En mycket ärad representant för det samhälle där jag bor, även min aktade kamrat i konstitutionsutskottet, har nyss på denna plats sagt ifrån, att han av egen erfarenhet såsom advokat vet huru man bör försvara en sjuk sak. Det anstår icke mig att betvivla uppriktigheten av denna självdeklaration. Till äventyrs fick jag från början begrepp därom, då han framställde saken så, att en av högerns representanter i konstitutionsutskottet skulle hava samma uppfattning som han i hithörande ärende, men haft den oturen att vara borta, när ärendet avgjordes. Jag skall tillåta mig att i någon mån uppvisa i vilken mån den oturen kan uppfattas såsom tur för den sidan i utskottet, som talaren representerar. Det var nämligen jag, som hade den oturen, vilken tog sig uttryck i ett här i salen uppläst läkarbetyg. Den punkt, där vi kunde något så när närma oss varandra, var den, huruvida protokollsläsningen är en nödvändig förutsättning för konstitutionsutskot-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

tets anmärkningar eller icke. Jag vill säga några ord därom, då det torde kunna behövas, och det har en viss betydelse för uppfattningen i allmänhet av utskottets ställning.

Utskottets uppdrag finnes angivet i regeringsformen §§ 105—107 och börjar med rätten att äska protokollen, fortsätter i 106 § med hypotesen, att utskottet finner något lagstridigt i detta protokoll, och slutar i 107 § med en ny hypotes: skulle utskottet anmärka o. s. v. På den senare punkten öppnar sig alternativet: skulle utskottet anmärka, att statsrådets ledamöter i deras rådslag o. s. v. Även den hänvisar genom ordet *rådslag* uppenbarligen på protokollsläsningen. Sedermera kommer den andra punkten, som icke har denna direkta hänvisning, nämligen anmärka, att någon föredragande icke med oväld, nit o. s. v. sitt förtroendeämbete utövar. Jag intar den ståndpunkten, att en nödvändig förutsättning är protokollsläsningen. Jag menar alltså, att utskottets protokollsläsning är en föregående handling, som har organiskt sammanhang med de anmärkningar, till vilka utskottet kan komma. Det är denna läsning ensamt, som giver utskottet dess auktoritet mot själva riksdagen på ett område, som icke sammanhänger med dess grundlagsenliga auktoritet. Konstitutionsutskottet sitter ensamt vid själva kunskapskällan om regeringens politik, d. v. s. statsrådsprotokollen. Det är den enda myndighet, som har tillfälle överblicka regeringens politik i ett sammanhang. Detta sammanhänger i allmänhet med utskottets ställning. Man vet, att till utskottet kunna komma frågor genom s. k. anmärkningsanledning, och därom yttrar lagtexten så, att dessa må icke av kamrarna avgöras, förrän utskottet blivit hört och förrän utskottet avgivit yttrande, såsom det står i riksdagsordningen § 38. Man har tvistat om huruvida detta hörande, resp. yttrande skulle hava verklig makt att stäcka processen, så att kamrarna icke skulle få fatta beslut. Doktrinen har avgjort detta till förmån för det förra alternativet, så nämligen att utskottet kan dräpa en anmärkningsanledning genom att icke förvandla den till anmärkning, och praxis har här icke förmått tränga igenom doktrinen. Kamrarna hava ännu aldrig försökt att få anmärkning i en fråga, där anmärkningsanledning föreligger, men utskottet icke vill upptaga anmärkningen. Men den ställning utskottet har såsom principal, den kan endast förklaras därigenom, att utskottet har en befogenhet, som riksdagen icke har, nämligen att se alla dessa protokoll i sitt sammanhang och således vara i tillfälle att se regeringens politik såsom i en reflexionsspegel. Detta är att betrakta såsom en allmän förutsättning för konstitutionsutskottets verksamhet såsom granskande myndighet. Vi hava också från 1906 års riksdag ett uttalande av dåvarande konstitutionsutskottet och dess ordförande, professor Blomberg, i statsrättskunskap en auktoritet. Dess ansvarsfulla uppgift är således grundad på granskning av statsrådsprotokollen. Det är lättare att förstå detta, om man ser det mot bakgrunden av

1809 års regeringsform § 7, som säger, att alla regeringsärenden skola inför Konungen i statsrådet föredragas och där avgöras. Här röjer vår författning sitt gammalmodiga, byråkratiska drag, som gör, att hela regeringens politik får fattas såsom ett stort bokhålleri. Konstitutionsutskottets rätt att läsa protokollen täcker regeringens verksamhet. Någon ministerstyrelse finnes icke till i grundlagens mening. Någon lucka finnes icke i denna konsekvens. Nu är mycket förändrat. Mycket har sipprat igenom muren, och numera är det icke så, att konstitutionsutskottets svåra uppdrag sammanfaller med området för regeringens hela verksamhet. Detta betyder nu — för att draga en slutsats vid sidan — att konstitutionsutskottets tystnad i och för sig icke innefattar något frikännande av en regeringshandling. En för sina lätt fångna och lätt förgångna åsikter mycket känd huvudstadstidning har nyligen upphäft jubel däröver, att i detta föreliggande betänkande man icke tagit upp en fråga, som väckt rätt mycket uppseende vid denna kammars remissdebatt och som gällde det sätt, varpå en före detta ledamot av statsrådet värdadt hemliga handlingar. Och av konstitutionsutskottets tystnad rörande detta ärende hade man dragit den slutsatsen, att det icke funnes något fog för detta påstående. Saken hade blivit frikänd, emedan den kunnat stå sig inför rätt forum. Denna tidning utgår alldeles i motsats till herr Mannheimer från den uppfattningen, att konstitutionsutskottet är allmän åklagare med fullmakt in blanco mot statsrådet. Men jag drager en annan slutsats därav, och den måste följa av det föregående. Först skall det visas, att handlingarna över huvud kunna åtkommas genom protokollsläsning. Utskottets åklagarroll har i det fallet en begränsning. Om den ifrågavarande saken icke på något sätt varit åtkomlig under protokollsläsningen, bevisar konstitutionsutskottets tystnad på den punkten uppenbarligen intet, vare sig till eller från. Den visar, att utskottet icke varit rätt forum, icke hade den saken under sin domvärjo, och att saken just därför icke på något sätt stod i sammanhang med dess uppgift att läsa protokollen. Så långt har jag kanske lyckan att vara ense med min vederpart, att protokollsläsningen ovillkorligen skall stå i sammanhang med de anmärkingar utskottet gjort.

Men nu kommer en annan fråga. Måste detta sammanhang vara direkt, vara positivt, vara av den art, att man omedelbart i ett visst protokoll skall finna den handling man vill läsa? Givetvis får man icke tolka det så, och det har icke tolkats så. Det finnes överträdelsesynder, och det finnes underlåtenhetsynder, som man kan komma underfund med vid läsningen av protokollen. I ena fallet finns det ett protokoll rörande en oviktig handling, och i senare fallet saknas protokollen just där det borde finnas. Att så förhåller sig kan jag styrka genom citat från Rydin, som just är målsman för den ståndpunkten, att det måste vara föregående protokollsläsning. Han säger nämligen: »Men om ock dessa ordalag utvisa, att konsti-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

tutionsutskottet endast har att taga hänsyn till statsrådsledamots åtgärd såsom rådgivare, så må de likväl ej tolkas så, att hans förhållande såsom rådgivare eller föredragande ej får göras till föremål för åtgärd från konstitutionsutskottets sida i annat fall, än att protokollet uttryckligen omtalar rådgivaråtgärden. Det kan nämligen tänkas, att en departementschef kontrasignerat och givit verkställighet åt ett regeringsbeslut, som ej varit i statsrådet föredraget; han kan hava försummat beredning och föredragning av viktiga regeringsärenden; om vilket allt själva protokollet ingenting har att omförmåla. I sådant fall har konstitutionsutskottet uti de upplysningar, som av protokollen inhämtas om föredragandes uraktlåtenhet att göra den föredragning i statsrådet, som honom ålegat, ett bevis för den emot statsrådsledamoten anmärkta förseelsen och är således berättigat att utkräva ansvar för densamma.» Det förefaller mig, som skulle detta just vara här föreliggande casus. Jag får bekänna, att jag från början tvekade just från denna formella synpunkt — icke på grund av sakens realitet — om utskottet skulle kunna taga upp denna sak. Men med den begränsning och den avfattning mina kamrater i utskottet givit anmärkningen, måste jag absolut ställa mig på deras sida. De hava siktat på den rent formella punkt, som läses på sid. 4 i utskottets betänkande: »Utskottets granskning av statsrådsprotokollen har också givit vid handen, att något statsrådsprotokoll icke förefinnes, enligt vilket de omförmålda skrivelserna varit föredragna för Kungl. Maj:t.» Och det är just detta, som här är fallet, då det föreligger ett reskript, som utgav sig vara *på nådigste befallning* utfärdat. Då måste man se efter huruvida det grundar sig på speciell befallning eller huruvida det grundar sig på generell order av Konungen. I förra fallet har utskottet vid läsning av protokollen funnit, att någon sådan speciell befallning icke föreligger, och i senare fallet har utskottets undersökning, verifierad av handlingarna, givit vid handen, att de generella bestämmelserna icke falla in på detta föreliggande fall. Således har just protokollsläsningen, supplerad med undersökning, ådagalagt ett försök att undandraga sig lagliga former, och därmed förelåg ett organiskt sammanhang mellan utskottets protokollsläsning och utskottets anmärkning. Det finnes icke mer än ett sätt, som här är anfört, på vilket man vill undgå denna konsekvens, och det är genom att skärpa uttrycket i 1842 års skrivelse om statsråds rätt att teckna *på nådigste befallning* i anförda och *likartade fall*. Och därmed har man fått, i synnerhet från den synpunkt som först från denna plats framfördes, en möjlighet att få in fallet bland de lagliga. Jag frågar då: var finns gränsen mellan likartade och icke likartade fall?

En sak kunna vi vara ense om: rätten att teckna på nådigste befallning, det är — såsom den första talaren sade — detsamma som att teckna på uppdrag av Konungen. Det är en delegation av konungamakten, och det måste förty absolut förutsättas såsom

en presumtion konungamaktens bifall till saken; ty man kan icke förutsätta, att Konungen delegerar bort sin rätt att användas i *strid* mot hans vilja. Hur var det här? Ett allmänt bekant förhållande intygar, att den form vari konungamakten användes såsom skylt var i så uppenbar strid mot Kungl. Maj:ts egen vilja, att det måste offentligen tillkännagivas. Detta kan jag icke säga vara någon »minimal skillnad» eller något »likartat fall». Jag kan icke anse, att det är likartat, utan ett mycket egenartat, för att icke säga egenmäktigt fall.

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

Herr Cla son: Jag skulle vilja säga några ord i anledning av herr Mannheimers anförande.

Vad han yttrade i fråga om en departementschefs rätt till initiativ, skall jag icke beröra i vidare mån än jag gjorde i mitt första anförande, och jag lär väl icke behöva upprepa detta eller särskilt uppehålla mig därvid. Det är icke alls fråga om huruvida en departementschef har denna rätt eller icke, utan frågan gäller, *i vilka former* ett sådant initiativ kan tagas och om en departementschef *under återopande av Kungl. Maj:ts befallning* kan taga ett initiativ, ehuru Kungl. Maj:ts befallning *icke* föreligger.

Herr Mannheimer sade, om jag icke missuppfattade honom, att man då använder formen »på nådigste befallning» för att »giva uttryck åt Kungl. Maj:ts regeringsmakt». Men då konungamakten icke står bakom, och då konungamaktens protest kanske sedermera är av nöden mot att denna form använts, huru kan man då säga, att den användes »för att giva uttryck åt Kungl. Maj:ts regeringsmakt»!

Beträffande frågan om de så kallade »likartade» fallen enligt 1842 års beslut skall jag icke yttra mig mycket, då därom så mycket redan är sagt. Men går man igenom hela 1842 års beslut, finner man tydligen, att en gräns där är dragen mellan de tillåtna och de icke tillåtna fallen, och att den gränsen enligt detta brev går så, att användandet av formen »på nådigste befallning» är tillåten, då *regeringsformen* föreskriver remiss, eller då *Kungl. Maj:t* uttryckligen befallt infordrandet av upplysningar. Dylika fall äro uppenbarligen icke likartade med detta, där Kungl. Maj:ts befallning saknas, och där enligt regeringsformen och ansvarighetslagen för statsråden dessa icke hava rätt att på eget bevåg utfärda föreskrifter.

Jag begärde egentligen ordet för att yttra mig med anledning av vad herr Mannheimer anförde, att konstitutionsutskottet icke haft rätt eller befogenhet att göra denna anmärkning därför att icke något stod om ärendet i statsrådsprotokollen. Jag bestrider detta på det bestämdaste. Då man säger, att protokollsgranskningen bör ligga till grund för gjorda anmärkningar, betyder detta icke, att utskottet blott har rätt att göra sådana om vad som står i protokollen, utan det har också rätt att inskrida, om det finner någonting vara uteslutet, som efter utskottets uppfattning enligt grundlagen borde stå där. Det ligger i sakens natur, att så måste vara förhållandet, ty annars skulle ett statsråd kunna undandraga sig all

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

ansvarighet, om han t. ex. underlåte att föredraga ett ärende men dock utfärdade skrivelser i ämnet, såsom om det varit föredraget och Konungen hade fattat beslut därom; och detta skulle kunna ske i vilken fråga som helst!

Att anmärkning kan göras med anledning av statsrådsprotokollens tystnad i en fråga, där de borde tala, är också erkänt av våra statsrättslärare. Herr Kjellén har redan erinrat om *Rydins* uttalande i denna punkt. Jag vill erinra, att samma åsikt uttalas av *Svedelius* i hans »Statsrådets ansvarighet». Han diskuterar saken ingående och framhåller, att om saker passerat, som borde stå omnämnda i statsrådsprotokollen, men det visar sig, att ingenting där om finnes, bör anmärkning göras. Samma åsikt gjordes också gällande på sin tid av *Alin* i hans föreläsningar om denna punkt.

För samma åskådning finnes ett märkligt uttalande av riksdagsordningens skapare friherre *Louis De Geer*. Det var vid ett av de tillfällen, som jag förut berört, då man diskuterade huruvida i grundlagen skulle införas bestämmelse om delegerande åt statsrådet av Kungl. Maj:ts beslutanderätt i vissa frågor. Mot ett sådant förslag som friherre De Geer understött, gjordes bland annat den anmärkningen, att i så fall skulle ansvarigheten glida undan, och det, ehuru man hade tänkt sig, att det skulle tillkännagivas för utskottet, i vilka fall sådana avgöranden av statsråden hade träffats, och man stödde sig vid den anmärkningen mot förslaget på en argumentation, liknande den herr Mannheimer nu framfört. Friherre De Geer gick då närmare in på denna sak och berörde därvid regeringsformens 107 § och dess tolkning i detta avseende. Han yttrade därom: »Denna paragraf innehåller, att om utskottet anmärkt, att någon föredragande icke med oväld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utövat, utskottet äger att hos riksdagen därom göra anmälan för den åtgärd som i paragrafen vidare omnämnas. Meningen härmed kan ingalunda vara, att utskottets granskningsrätt i avseende å en föredragandes förfarande skulle vara inskränkt till endast de mål, han föredragit, utan är den tydliga utsträckt till alla de fel, han vid förvaltningen av sitt förtroendeämbete möjligen kan hava begått.» Samma åskådning ligger också till grund exempelvis för ansvarighetslagen för statsrådets ledamöter. Jag kan hänvisa till § 7, som säger, att om utrikesministern eller hans ställföreträdare döljer för Konungen bevisligen någon inkommen viktig underrättelse i frågor, som röra krig, fred eller förbund skall han mista ämbetet — en bestämmelse, som ju uttryckligen går ut ifrån att underrättelser som inkommit i ett mål, icke blivit föredragna utan hållits fördolda.

Samma uppfattning har många gånger också funnit uttryck i den praxis, som gjort sig gällande vid konstitutionsutskottets granskning: och jag kommer då till vad herr Mannheimer sade, då han ville göra gällande att något prejudikat i denna riktning icke finnes att åberopa från utskottets sida. Jo, det finnes tvärtom en hel rad fall, där utskottet gjort anmärkning på grund av statsrådsprotokollens tystnad, på grund av rena underlåtenhetssynder, att

vissa frågor icke upptagits till behandling i statsrådet. Det finnes ock andra fall, som här äro att beakta, exempelvis från år 1823, då konstitutionsutskottet enhälligt gjorde anmärkning mot statssekreteraren för krigsärenden, därför att han utfärdat en föreskrift, varom icke något fanns omnämnt i statsrådsprotokollet eller i protokollet för kommandomål. Även andra likartade fall föreligga då konstitutionsutskottet har undersökt gjorda anmärkningar om förseelser av en föredragande, som bestått däri, att han utan Konungens bemyndigande utfärdat föreskrifter till underlydande. Ibland har utskottet gillat anmärkningen och ibland har utskottet icke funnit skäl föreligga att gilla den, men utskottet har i alla fall realbehandlat dessa anmärkningar. 1891 förekom exempelvis en dylik anmärkningsanledning, som bragts på tal av herr Hedin. Det var ett fall, som rörde ett handbrev från dåvarande sjöministern. Anmärkningsanledningen underkändes visserligen av konstitutionsutskottet, men utskottet gick dock till realbehandling av den gjorda anmärkningen, och i en avgiven reservation talade herr Hedin om, huru beklagligt det vore, att »en ledamot av statsrådet antingen så illa känner eller så litet aktar grundlagens bud, *vilka alls icke förläna Konungens rådgivare någon beslutanderätt i något ens det allra ringaste ärende*». Emellertid är det klart, att sådana fall, som jag nu berört, äro relativt få, ty det är naturligtvis mera sällan som konstitutionsutskottet får någon känedom om saken.

Jag upprepar mitt förut gjorda yrkande.

Herr Stadener: Jag skall strax glädja kammaren med det meddelandet, att jag ingalunda ämnar i utförlighet tävla med de talare, som nu haft ordet från denna plats. Minst skall jag tillåta mig att tvista med dem, som under debatten givit tillkänna, att de gilla konstitutionsutskottets befogenhet att sysselsätta sig med föreliggande ärende — en del av debatten, där man förbundit lärdomen, såsom det har synt mig, med lika mycken finurlighet som grundlighet. Att emellertid debatten blivit så utförlig, som den nu blivit, torde hava sin grund till ganska avsevärd del i den oklarhet, som föreligger i själva utskottets betänkande. Det är icke så lätt att i detta betänkande få fram en tankegång, sådan, att den utan svårighet kan följas. Däremot medger jag, att det är synnerligen klart, till vilket mål detta utlåtande så energiskt strävar, nämligen att framföra en beskyllning för ministerstyrelse. Det förefaller mig nästan, som om utskottet fattat detta mål tämligen tidigt i sikte för att icke säga på förhand utan att planlägga den väg, på vilken det vill nå fram till målet.

Därav kommer det, att bevisföringen kämpar sig fram genom stora och motsträviga hinder, till dess framställningen kommer ut på öppna fältet, där man kunnat formulera dom-fatet: tejenens till ministerstyrelse. Det torde framgå av vad som yttrats, att man medger, att en departementschef liksom varje annan, som står i chefsställning, har behov att inhämta upplysningar inom området av det departement, vars administration han har att föra, och frå-

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

Anmärkning
mot statsråd.

(Forts.)

gan har sedan gällt den form, i vilken han har befogenhet att inhämta dessa upplysningar. Man kan ju icke påstå, och det har icke heller någon velat göra gällande, att han är hänvisad uteslutande till det muntliga samtalets form antingen vid personligt sammanträffande eller telefonledes, då han önskar upplysningar om något som tilldragit sig inom området för hans administration. Utan man har allmänt medgivit, att han är nödsakad att skriva i saken. Att han därvid skulle tillgripa handbrevets, det privata personliga brevets form är dock uteslutet. För det tillvägagångendet har så ofta varnats, att han knappt kan vara frestad att tillgripa det.

Då återstår för honom att skriva i egenskap av departementschef med kontrasignation av expeditionschefen, ty den utväg, som en annan talare antytt, att, då ett ärende inkommit och han skall inhämta upplysningar i varje förekommande fall, först föredraga ärendet i konseljen och sedan skaffa sig erforderliga upplysningar faller på sin opraktiskhet och omöjlighet att utföra. Dessutom, det ofta citerade Kungl. beslutet från år 1842 utgår just från angelägenheten av att befria Kungl. Majt: i statsrådet från mångfaldiga expeditioner av detta och likartade slag. Den ordinarie form, som utan tvivel varit gängse och fortfarande är gängse, då en departementschef inhämtar upplysningar inom sin administration är skrivelse av honom såsom departementschef, och det förbliver i denna form som tillämpningen skall gå av regeringsformens 10 §, som lyder: »Innan ärendena hos Konungen i statsrådet föredragas, skola de, genom nödiga upplysningars inhämtande från vederbörande ämbetsverk, av den föredragande beredas.»

Men invänder man, det innebär dock icke befogenhet för honom att åsätta denna skrivelse orden: »På nådigste befallning», och just de orden utvisa tendens till ministerstyrelse.

Därest denna invändning göres, måste man först med tillfredsställelse anteckna, att då har anmärkningen blivit bestämt fixerad till de orden, och det har, såsom kammaren säkerligen lagt märke till icke med tillräcklig tydlighet kunnat framläsas av utskottets utlåtande. Om nu anmärkningen blivit fixerad till förekomsten av dessa ord, är detta en stor förtjänst. Jag vill då medgiva, att den formella rätten för departementschefen att i föreliggande fall bruka dessa ord kan vara omtvistad, tydligen beroende på den tolkning, man giver åt detta Kungl. brev från år 1842, vars ordalydelse är av sådan art, synes det mig, att olika uppfattningar kunna göra sig gällande därom. Utskottet har stannat vid en uppfattning och reservationerna vid en annan, och jag tillåter mig tro, att ingendera parten i utskottet någonsin kommer att kunna övertyga den andra. Det synes mig då återstå att se till frågans realitet, och då hävdar reservationen bestämt, att det bruk, departementschefen i förevarande fall gjort av uttrycket »på nådigste befallning», icke kan tagas till intäkt för något bevis om att tendens till ministerstyrelse skulle föreligga.

Orimligheten av ett sådant påstående framlyser redan då man medgiver, såsom skett från denna plats, att en departementschef

har ostridig rätt att bruka dessa tre ord i en ämbetsskrivelse, därest denna har föranletts av en anmälan om det föreliggande fallet från vilken som helst. Då skulle enligt allas mening en departementschef kunna sätta denna formel »på nådigste befallning» under sin ämbetsskrivelse utan att saken föredragits i konseljen, och då skulle enligt allas medgivande ingen tendens till ministerstyrelse föreligga. Om detta fasthålls och man så gör klart för sig, att en departementschef utan föreliggande anmälan från vem som helst själv kan taga initiativ till undersökning och inhämta upplysningar, och att om han därvid brukar formeln »på nådigste befallning» — om det fasthålls, att tendens till ministerstyrelse då skulle vara bevisad, så frågar jag: om i förra fallet ingenting vore bevisat i fråga om ministerstyrelse, är det då verkligen rimligt att påstå, att i senare fallet skulle föreligga försök att omstörta författningen? Detta synes mig ur saklig synpunkt alldeles orimligt. Vidare utgör bruket av denna formel, såsom herr Bergström tydligt anförde, en garanti för, att de begärda upplysningarna skola inkomma just till Konungen, då nämligen svaret, som följer på denna skrivelse, ställs just »till Konungen» och ämbetsskrivelsens avfattning är så långt ifrån ett försök att etablera ministerstyrelse, att det fastmer och tvärtom är det mest effektiva sättet att bringa ärendet inför Konungen. Det finnes därför enligt reservanternas uppfattning ingen som helst möjlighet att på det som förelupit bygga någon beskyllning för tendens till ministerstyrelse. Det förefaller, som om den anmärkande delen av utskottet själv medgav detta, då den i sitt slutpåstående låter anmärkningen utmynna i förebräelse för bristande skicklighet. Den ärade talaren, som för en stund sedan hade ordet på denna plats, menade, att detta slut på anmärkningen visar just den upphöjda ståndpunkt över partierna, som de anmärkande intagit. Jag skall icke på något sätt rubba hans övertygelse, att han själv befinner sig på denna ståndpunkt, jag skall endast bedja honom uppmärksamma, att i fråga om de två ting, som i regeringsformens 107 § omgiva ordet »skicklighet» nämligen »nit» och »drift» har utskottet icke gjort någon anmärkning mot ifrågavarande departementschef. Kanske man snarare kunde misstänka, att det i förevarande fall vill förebrå honom allt för mycket nit och alltför mycken drift.

Jag anhåller, herr talman, att anmärkningen måtte läggas till handlingarna.

Herr M a n n h e i m e r: Med anledning av att herr Clason gick in på den formella delen av frågan, som jag visserligen i mitt anförande berörde men vilken icke i reservationen omnämnts, har jag nu begärt ordet för att påvisa, att det dock är skillnad mellan vissa av de fall herr Clason anförde till stöd för sin uppfattning, att det icke överstiger utskottets formella befogenhet att i förevarande fall göra anmärkning. Herr Clason säger, att utskottet skulle hava rättighet att göra anmärkning mot ett statsråd även för underlåtenhetsynder, d. v. s. om det av statsrådsprotokollen finner, att statsrådet underlåtit att föredraga eller på behörigt sätt förbereda det ärende,

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

varom anmärkning framställts. Och däri instämmer jag med herr Clason, däri ligger icke tvistepunkten. Tvisten gäller ett annat område. Frågan är, huruvida utskottet har rättighet att, utöver vad det av statsrådsprotokollet kan inhämta, anmärka mot något faktum, någon handling, som det fått reda på icke genom protokollet utan på annat sätt.

Då har jag velat göra gällande, att det kan man göra, om vetenskapen om den åtgärd, mot vilken anmärkningen riktas, inkommit till utskottet genom anmälan, på sätt grundlagen föreskriver exempelvis genom anlitande av den utväg som i 57 § riksdagsordningen angives. Nu anförde herr Clason att det finnes precedensfall från år 1823 och från år 1891, då utskottet gjort sådana anmärkningar. Det är mycket sant. Men i dessa bägge fall, åren 1823 och 1891, inkommo från riksdagsmän anmärkningarna mot vederbörande statsråd för att hava utfärdat de handbrev, som i dessa bägge fall ansåges vara till formen stridande mot grundlagens föreskrift. Alltså, herr Clason har icke kunnat anföra andra exempel än dessa nu omnämnda, och dessa bägge fall giva icke stöd åt hans uppfattning och strida icke heller mot vad jag velat göra gällande ur formell synpunkt.

Herr Alexanderson: Det är en punkt i den förda debatten, som jag skulle vilja litet närmare beröra, då den synes mig hava blivit så gott som förbigången.

Det har från höger-representanternas sida åberopats, att statsrådsprotokollet av 1842 icke skulle få tolkas så, att utöver *de uttryckligen anförda* fall, vad civildepartementet angår, och i *analog*a fall, för andra departements del, det gäve berättigande åt en departementschef att utan föregående föredragning inför Konungen vidtaga den åtgärden att infordra sådana yttranden, som här omtalats. Men även om man giver en så trång tolkning åt beslutets innebörd, något som jag för min del tror icke vara rätt, så förhåller det sig ingalunda så, att i det berörda 1842 års protokoll föreligger ett beslut, som *normerar gränserna för framtiden för* vad en departementschef kan göra i avseende å vissa åtgärder utan att hava föredragit ärendet inför konungen. Själva det förevarande protokollet innehåller ju en anmälan från en departementschef till konungen, att han för sin del sedan en tid redan tillåtit sig tillämpa ett visst expeditionssätt, och erinrar i vad angår viss del av frågan, att ett dylikt expeditionssätt t. o. m. varit av ålder brukligt. I anledning av att från pressen framkommit anmärkningar mot användningen av detta expeditionssätt gör han anmälan därom hos konungen, och konungen förklarar till protokollet, att han gillar vad som sålunda brukats i civildepartementet och t. o. m. förordnar, att det skulle brukas i anförda och liknande fall jämväl i andra departement.

Då man nu från olika sidor åberopar detta beslut, får det väl anses vara från höger-representanternas sida medgivet, att

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

beslutet icke är grundlagsstridigt, utan att 1842 års beslut håller sig inom ramen för regeringsformen. I alla fall föreligger en så gammal konstitutionell praxis, att man icke dragit i tvivelsmål dess berättigande. Någon gräns har beslutet emellertid icke avsett att sätta för utvecklingen av expeditionssättet i fråga, utan det utgör allenast en förklaring att, vad det dåvarande angick, Kungl. Maj:t gillade expeditionssättet i det angivna och liknande fall. Då man skall bedöma betydelsen av den utsträckning beslutet fick, får jag erinra, att Fähræus, som tog initiativet till denna reform, hade att kämpa med en mycket stark opposition, vadan det då endast kunde bliva i fråga om de mest uppenbara fall av onödig formalism, som han vågade sig på att undandraga ärendena från ett alltför tyngande behandlingssätt. Sedan har den konstitutionella praxis, herr Mannheimer antytt, fortgått på denna väg, i åtskilliga andra fall och småningom gått ganska långt. I själva verket är detta mycket naturligt. Det är från en långt tidigare period, som herr Clasons citat av en politiker förskrev sig, vari han uppställde sina stränga principer för upprätthållandet av konungamaktens ställning mot den hotande ministerstyrelsen. Utan tvivel skulle denna talare från fordom högligen förskräckas och förfasas om han nu kunde uppstå till liv och upptäckte vad statsrådet under sista decennierna företagit sig. Men det är nog ej så farligt i verkligheten. Ägde herr Clasons farhågor fog, då skulle i själva verket kungar och kejsare över världens stormakter allmänt nedsjunkit till blott »ceremonialfigurer». Ty i deras länder förekommer som bekant ett överlätande till ministrarna av sådana här ärenden i ofantligt mycket större utsträckning än som förekommit i vårt lilla land och hittills behövt här vara fallet. Men allt eftersom ärendenas anhopning tilltagit, måste även vi anpassa oss därefter, gå med i samma utveckling och icke sterilt fasthålla vid gamla former.

Herr Mannheimer upplyste, att i konstitutionsutskottet påpekats det förhållandet, att inom tidigare regeringar man tilllämpat den metoden, att vederbörande ministrar tagit initiativ till varjehanda åtgärder, innan själva saken föredragits inför konungen. Ehuru jag icke hör till dem, som äga tillgång till den mycket omtalade källan, vid vilken herr Kjellen suttit, kan jag på ett visst bestämt område konfirmera, att så är förhållandet. Jag har nämligen av de tre sista regeringarna varit anmodad om utförande av vissa utredningar; denna anmodan har skett, visserligen icke genom handbrev, utan helt enkelt per telefon. I ett par fall, som gälla olika regeringar, har uppgift om sådant uppdrags lämnande icke förekommit i statsrådsprotokollet förrän uppdraget redan var slutfört, proposition i ämnet framlagd och fråga uppkommit att lämna ersättning för det sålunda av departementschefen på eget bevåg lämnade uppdraget. Herrarna i konstitutionsutskottet, som suttit vid reflexionspegeln, måste, i fall de icke för-

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

lorat förmågan att reflektera själva, av protokollen tydligen funnit, att så varit förhållandet icke blott i de fall, som röra mig, utan även i många andra likartade och även i många andra, som icke varit av samma slag. Jag tror, att ju närmare man ser på saken, dess mer bör man få klart för sig, att den uppfattning herr Clason angav om vad som fordras för att äga ett sant konungskt sinne i en sådan här sak, är så långt från verkligheten, att om det vore riktigt vad han säger, skulle man ha anledning påstå, att konungamakten av varje regering varit ömkligen övergiven och förrådd.

Herr Clason: Jag har icke begärt ordet för att vid denna framskridna del av debatten inlåta mig på någon gensaga mot den siste ärade talaren, utan jag har begärt ordet endast för att till protokollet få antecknad en faktisk upplysning.

Herr Mannheimer ville göra gällande, att konstitutionsutskottet aldrig upptagit sådana mål som detta till behandling, annat än då s. k. anmärkningsanledning från utomstående inkommit till konstitutionsutskottet. Så är icke förhållandet. Just i det fall som jag återopade i mitt förra anförande, nämligen från år 1823, då konstitutionsutskottet enhälligt framställde anmärkning på grund av att en föreskrift utfärdats utan att statsrådsprotokoll eller protokoll i kommandomål hade något att därom förmåla, framställdes denna anmärkning av konstitutionsutskottet just på grund av dess granskning av statsrådsprotokollen. Det förelåg vid nämnda riksdag även en rad anmärkningsanledningar från utomstående, men de behandlades icke alls i det sammanhanget, utan i ett särskilt betänkande, och nu ifrågavarande anmärkning gjordes vid den ordinarie granskningen av statsrådsprotokollen.

Sedan överläggningen angående förevarande punkt ansetts härmed slutad, lades punkten till handlingarna.

Ang. förordnande för en utlänning att uppehålla ett professors-ämbete.

Greve Wachtmeister, Fredrik: Då i en till betänkandet fogad reservation förutvarande ecklesiastikministern klandrats för att han ej velat ogilla en av mig företagen ämbetsåtgärd, och då kammarens ledamöter ej, enligt min tanke, av vad som anförts i reservationen kan få en rätt föreställning om nämnda fråga, anser jag det vara min plikt att lämna en kort framställning, huru frågan ter sig från min synpunkt.

Jag vill då först säga något om de faktiska förhållandena. Den nyinrättade professuren i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer kungjordes till ansökan ledig i början av 1913. Sedan de sökande av olika skäl återkallat sina ansökningar, anhöllo de akademiska myndigheterna att teologiska fakulteten skulle få använda kallelserätt till denna professur. Redan då var det allom bekant, att man på så sätt hoppades få till platsen en danskfödd man, professorn vid Berlins universitet Lehmann. Kungl.

Maj:t gav sitt tillstånd till denna kallelserätts begagnande genom brev av den 18 juli, men detta brev inkom till kanslersämbetet först den 25 augusti. Från teologiska fakulteten och mindre konsistoriet inkommo omedelbart därefter framställning om förordnande av professor Lehmann att från och med den 1 september under vakansen uppehålla professuren. De svenska vetenskapsmän, som kunnat ifrågakomma, hade antingen förklarat sig ej vilja mottaga ett förordnande, eller voro de upptagna på sådant sätt, att ett förordnande ej lämpligen kunde ifrågakomma.

Ang. förordnande för en utlänning att uppehålla ett professorsämbete.

(Forts.)

I detta nödläge ansåg jag mig göra rätt att för höstterminen, eller till dess platsen kunde bliva med ordinarie innehavare besatt, förordna den i eminent mening kompetente professor Lehmann, som ju redan tjänstgjort som sakkunnig för bedömande av sökande till just ifrågavarande professorsbeställning.

Jag hade därvid ingalunda förbisett, att avfattningen av § 28 regeringsformen, som undantager de teologiska lärartjänsterna vid universiteten från de tjänster, till vilka Konungen kan utnämna utlänningar, kunde föranleda tvekan rörande lagligheten av denna min åtgärd. Men jag ansåg, att det är en stor skillnad mellan ett tillfälligt förordnande och en utnämning till ett ordinarie statsämbete, och jag visste dessutom vid förordnandets meddelande, att professor Lehmann redan till en svensk jurist inlämnat handlingar för erhållande av svenskt medborgarskap. Jag antog som säkert, med kännedom om professor Lehmanns personlighet, att en sådan ansökan ej kunde annat än bifallas, ett antagande, som visade sig riktigt, då Lehmann redan den 28 september erhöll svenskt medborgarskap.

Då nu herrar reservanter anse, att grundlagen blivit kränkt genom det meddelade förordnandet, utgå de tydligen från den satsen att de regler som givits för utnämningar till ordinarie statsämbeten *ovillkorligen* skola gälla för tillfälliga förordnanden. Det måste dock erkännas, att denna rättsgrundsats i verkligheten ej sällan är utsatt för kränkningar. Undantagsvis har man t. ex. vid förordnande av vikarie till professor nödgats pruta på stadgade kompetensvillkor för innehavare av ordinarie professur. Även från flera andra områden torde exempel kunna framdragas därpå, att till vikarie å ordinarie befattning förordnas personer, vilka icke vare sig i reellt eller formellt hänseende uppfylla de för den ordinarie tjänsten stadgade kompetensfordringarna, till och med sådana, som äro i grundlag stadgade. Jag syftar härvid särskilt på, att fall förekommit, då kvinnor förordnats att uppehålla lärartjänster vid de allmänna läroverken, detta även före tillkomsten av 1909 års tillägg till § 28 regeringsformen rörande kvinnors anställning i statstjänst.

Reservanterna anse sig vidare finna ett stöd för sin uppfattning i vad konstitutionsutskottet vid 1850—51 års riksdag, då det stadgade, varom nu är fråga, infördes i regeringsformen, yttrade. De teologiska universitetslärarbefattningarna jämställdes av utskottet med domare och administratörer. Denna

Första kammarens protokoll vid senare riksdagen 1914. Nr 67. 3

Ang. förordnande för en utlänning att uppehålla ett professors-ämbete.

(Forts.)

jämställning beror enligt min mening på att de teologiska professorerna voro, liksom de fortfarande äro, självskrivna ledamöter av domkapitlet i vederbörande universitetsstad, samt att de ärenden, som domkapitlet hava att behandla, till en ej ringa del äro av administrativ och juridisk art. Men detta gäller ordinarie teologie professorer men ej vikarier till sådana befattningar. En vikarierande teologie professor har ej rätt att inträda såsom domkapitelsledamot och har ej ens säte och stämma i fakulteten. I Lund har *aldrig* — och jag tror att förhållandet är alldeles detsamma i Uppsala — någon vikarie för teologie professor fått inträde som ledamot i domkapitlet och detta ehuru förordnande i regel givits utan någon inskränkning.

Herr Ekman, K. J.: Jag skall endast be att få erinra om vad justitiekanslern i saken yttrat. Han säger, att det är en allmänt erkänd rättsgrundsats, att samma egenskaper, som krävas av en ordinarie ämbetsman, även skola finnas hos den, som förordnas till vikarie. Om det ock vid förordnande undantagsvis kan vara nödvändigt eftergiva stadgat kompetensvillkor av mindre betydelse, måste det anses uteslutet att eftergiva kompetensvillkor av den vikt, att de fastslagits i grundlag.

Samma tanke har även uttalats av S. A. Hedin i en motion år 1877. Han säger där följande: »Man har trott sig undanrödja betänkligheterna genom att blott *tillförordna* norrmän till befattningar i utrikesdepartementet, men jag förmår ej inse att svårigheten härmed är vorden löst. Vål må det vara sant, att de för utnämning och befordran till ämbeten och tjänster här i landet stadgade *särskilda* kompetensvillkor i allmänhet ej erfordras vid förordnande. Men från de *allmänna* kompetensvillkoren — och till dem hör, med de i 28 § regeringsformen uppräknade undantag, svensk medborgarrätt — torde knappt vid ett förordnande dispens rätteligen kunna ägas rum.»

Den av dessa bägge män sålunda uttalade åsikten är också min; det är på denna grund vi gjort anmärkningen.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets den 26 och 27 innevarande augusti bordlagda utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 72 regeringsformen; och

nr 33, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:tt angående ändring i visst avseende av gällande bestämmelser om rösträtt å kyrkostämma,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets den 26 och 27 i denna månad bordlagda utlåtanden:

nr 98, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökning av arbetskrafterna hos socialstyrelsen; och
nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökat anslag för befrämjande och organiserande av den offentliga arbetsförmedlingen i riket,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets den 26 och 27 innevarande månad bordlagda betänkande nr 32, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående tillfälligt förbud i viss omfattning mot tillverkning av rusdrycker, biföll kammaren vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutsiktets den 26 och 27 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 5 och 6 §§ i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänst innehavares rätt till pension, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets den 26 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande nr 137, i anledning av väckta motioner om skrivelser till Kungl. Maj:t, angående utredning och förslag i fråga om ändrade villkor för upplåtelse av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker i de sex nordligaste länen m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr talmannen yttrade, att han efter överenskommelse med andra kamarens talman finge tillkännagiva, att omröstningar jämlikt § 65 riksdagsordningen komme att vid kamrarnas sammanträden tisdagen den 8 nästkomande september anställas över de för sådana omröstningar föreslagna voteringspropositioner, som då vore av båda kamrarna godkända.

Föredrogs ånyo första kammaren första tillfälliga utskotts den 26 och 27 innevarande augusti bordlagda utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrad organisation av hushållningssällskapen.

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.

I en inom andra kammaren väckt, till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 107, hade herr *Schotte m. fl.* hemställt, att riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, huru och på vad sätt de i motionen angivna önskemålen i avseende å hushållningssällskapens

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.

(Forts.)

organisation och verksamhet måtte kunna lämpligast vinnas, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunnat föranleda eller omständigheterna eljest påkallade.

Andra kammarens tillfälliga utskott hade i avgivet utlåtande hemställt, att andra kammaren i anledning av förevarande motion för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utreda, huru och på vad sätt de angivna önskemålen i avseende å hushållningssällskapens organisation och verksamhet måtte kunna lämpligast vinnas, samt därefter för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunnat föranleda eller omständigheterna eljest påkallade.

Sedan andra kammarens utskotts ifrågavarande hemställan av andra kammaren blivit bifallen, hade ärendet delgivits första kammaren, som remitterat detsamma till sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda grunder hemställt, att första kammaren måtte på det sätt biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut, att första kammaren beslutade att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t måtte taga under överbäggande, huruvida icke kungl. brevet av den 28 oktober 1910 borde kunna fullständigas i de avseenden, utskottet i föreliggande utlåtande anförte.

Herr Ericsson, Aaby: Herr talman, mina herrar! Här stå vi inför att avlåta en skrivelse som, jag erkänner det villigt, ser oerhördt oskyldig ut. Men då jag tror, att den dels icke är så oskyldig som den ser ut, dels är absolut onödig, ber jag att få yttra några ord därom.

Som herrarna finna, är detta förslag föranlett av en motion i andra kammaren, i vilken man önskar vissa ändringar med hänsyn till hushållningssällskapens organisation och verksamhet. Jag skall försöka att, såsom min vana är, fatta mig så kort som möjligt. Vad man åsyftar är att demokratisera våra hushållningssällskap. Man vill, att i dessa skola kunna inväljas alla jordbrukare och alla de, som äro intresserade i jordbruket, eller såsom det står närmare redogjort här i andra kammarens utlåtande: »doek bör ingen välfrejdad man eller kvinna, som av jordbruket eller dess binärningar har sin huvudsakligaste utkomst, efter vederbörlig anmälan kunna förvägras att vinna medlemskap i sitt läns hushållningssällskap». Nu är emellertid förhållandet det, att, som herrarna veta, i hushållningssällskapen årligen inväljas hundratals personer utöver dem, som sedermera verkligen bliva medlemmar; ty ofta nog ha de ej tillräckligt intresse att antaga dessa kallelser. Mig veterligen har det ej förekommit, att personer, på vilka dessa bestämmelser — att de skola vara intresserade i jordbruket — kunnat tillämpas någonsin, om de önskat inträde i sällskapen, blivit utestängda därifrån. Jag anser således en ändring i det syftet vara alldeles onödig.

Sedermera är det ett annat syfte man vill vinna nämligen med avseende å rösträtten. Man har ansett det bättre, att denna verk-

ställdes genom vissa under hushållningssällskapen sorterande underavdelningar, vilka skulle välja ombud, och att dessa ombud skulle ha rösträtt vid stämmorna, under det att deras huvudmän icke skulle ha det. Man vill således frångå den allmänna och direkta rösträtten och införa den indirekta, vilket är ganska märkligt för övrigt i dessa tider; ty jag tror icke, att det i allmänhet kallas att demokratisera. Emellertid tror jag, att det viktigaste är, att dessa organisationer, hushållningssällskapen, få utveckla sig, som de hittills gjort, efter de olika orsfsförhållandena. Det finns vissa grundstadgar, som sällskapen själva ansett, att de böra underkasta sig. Dessa finnas hos Kungl. Maj:t och Kungl. Maj:t har därom utfärdat ett kungl. brev år 1910. När nu ett hushållningssällskap vill ha sina stadgar ändrade, komma i regel dessa grundstadgar att där inflyta. Men jag tror, att detta bör utgå från hushållningssällskapen själva, ifrån och utåt, och icke påtvingas sällskapen av statsmakterna. Jag tror det finns en tendens i vår tid, att statsmakterna vilja lägga sig i och tumma på allt möjligt — icke lämna rum för det enskilda initiativet och den enskilda kraften, utan understödja och bära upp allting. Jag tror detta på många håll varit till förfång för en lycklig utveckling.

Jag skall be att få göra ett litet tillägg. Nu säger man, att det endast är tre hushållningssällskap, som sedan 1910 ändrat sina stadgar efter dessa grundstadgar. Då skall jag be att få nämna, att en hel del hushållningssällskap dels hålla på att omarbete sina stadgar, dels redan ha sådana färdiga till att antaga; och i dessa nya stadgar finnas de restriktioner man nu önskar. Så håller Västerbottens läns hushållningssällskap den dag i dag är att på att granska nya stadgar. Hos Skaraborgs, Kronobergs och, om jag ej misstar mig, även Hallands läns hushållningssällskap vila förslag till nya stadgar på bordet — man väntar endast på vad som beslutes här uppe — och dessa äro, i stort sett, i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts grundstadgar. Vidare äro kommittéer tillsatta inom följande hushållningssällskap, nämligen Jönköpings, Kristianstads och Västernorrlands. Slutligen har man inom Värmlands och Göteborgs hushållningssällskap och ännu ett redan till största delen inrättat sig efter dessa grundstadgar.

Är det då skäl, herr talman, att besvara Kungl. Maj:t med en skrivelse i detta ärende? För min del anser jag det onödigt och ber därför att få yrka avslag på motionen och skrivelseförslaget.

Herr H a m m a r s k j ö l d: Herr talman, mina herrar! Det synes mig som om det utskottsbetänkande, som här föreligger, verkligen är så oskyldigt, man gärna kan tänka sig. Ty vad är det utskottet här föreslår? Jo ingenting annat än att hushållningssällskapen böra inrätta sig efter de grundstadgar, som finnas intagna i kungl. brevet den 28 oktober 1910 och som ha tillkommit just på förslag av hushållningssällskapens egna ombud. Kan det vara någonting farligt eller något attentat mot hushållningssällskapens frihet, att man nu ifrågasätter, att de skola inrätta sig efter de

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.

(Forts.)

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

grundstadgar, de själva föreslagit? Det är egentligen ingenting annat, som vi här i utskottet ha sagt. Vi ha alls icke på något sätt gått in på de långt gående yrkanden, som framkommit i motionen och i andra kammarens utskottsbetänkande, utan vårt betänkande är väl det oskyldigaste som gärna kan tänkas.

Det enda, som tillkommit nytt utöver det som står i nyssnämnda kungl. brev, är, att vi framhållit, att det vore önskligt, det någon sorts normerande bestämmelser uppgjordes för den händelse hushållningssällskapen själva frivilligt vilja åstadkomma representativa församlingar inom sig. Vi veta ju, att hushållningssällskapens medlemsantal växlar från 600 i ett sällskap och upp till 10,000 i ett annat. Det är klart, att de små hushållningssällskapen behöva icke det där, men de mycket stora tvingas nästan att inrätta sig på det viset; ty det bleve ju annars en alldeles för stor apparat.

Nu har erfarenheten på åtskilliga håll visat, att den frihet, som för närvarande råder, har missbrukats; den har lett till resultat emellanåt, som icke varit lyckliga. Det har ju förekommit, icke en utan flera gånger, att inom ett hushållningssällskap en grupp, som velat driva igenom ett visst beslut, mobiliserat en viss trakt, som hade intresse av detta beslut, och genom erbjudande av extratåg, fria resor och dylikt fått en massa medlemmar att komma in till sammanträdet samt där trumfat igenom beslutet. Det är inte hälsosamt, att det går till på det viset.

Nu har emellertid utskottet icke alls yrkat på, att det ovillkorligen skall bli sådana där representantförsamlingar, utan vi ha endast uttalat, att det behövs vissa allmänna bestämmelser för de fall, där hushållningssällskapen vilja så inrätta sig.

Under sådana förhållanden kan jag ej finna, att detta betänkande innebär det allra minsta ingrepp i hushållningssällskapens frihet, men däremot tror jag att det kan ha åtskilliga fördelar med sig, att det blir någon sorts enhet, och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson. Aaby: Jag vet nu egentligen icke, vad den ärade utskottsordföranden menar med att utskottets betänkande är så oskyldigt. Vad kan menas med oskuld hos ett utskottsbetänkande annat än att det egentligen ingenting betyder och icke kan leda till något resultat? Jag kan ej förstå, att det kan vara någonting annat. Men är det då skäl, att under sådana förhållanden besvara Kungl. Maj:t med en skrivelse. Vi veta ju av erfarenhet, att avläsandet av en skrivelse är så som att så ett frö, och man vet sannerligen icke till vilket träd det kan utveckla sig.

Nu har visserligen den ärade ordföranden sagt, att det bara är fråga om att det skall bli några normerande och likformiga bestämmelser. Ja, men sådana finnas redan i det kungl. brevet av 1910.

Vidare har den ärade utskottsordföranden sagt, att Kungl. Maj:t skall utfärda gemensamma bestämmelser för formerna rörande representationen. Ja, de bestämmelserna äro redan antagna och

vila på bordet hos ett tiotal hushållningssällskap för närvarande. Behöver man då skriva till Kungl. Maj:t och besvara Kungl. Maj:t med att utfärda sådana.

Hela skrivelsen är, så vitt jag kan förstå, absolut onödig och då tror jag inte, att första kammaren bör offra åt skrivelseraseriet.

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

Herr Hallberg: Jag skall försöka tolka, vad den ärade utskottsordföranden nyss anförde. Han använde ordet oskyldig om betänkandet såsom innebärande — jag antar att ordföranden så menade — att det var oförargligt för respektive hushållningssällskap; och det håller jag fortfarande på att det är. Jag vågar till och med säga, att det kan vara nyttigt. Herr Aaby Ericsson torde ha sig bekant, att 1910 års kungl. brev är tillkommet på begäran av hushållningssällskapen själva; de framhöllo, att de dåvarande generella bestämmelserna rörande hushållningssällskapens organisation och verksamhet icke vore tillfredsställande, utan de önskade få andra och framlade utkast till sådana; och på det sättet tillkom detta kungl. brev. Då förmodar jag, att meningen var, att det kungl. brevet skulle efterkommas. Nu har det emellertid visat sig, att endast tre hushållningssällskap anordnat sig efter detta brev. Den ärade talaren framhöll, att man inom vissa sällskap hölle på att anordna sig efter de anvisningar, som ifrågavarande brev givit. Jag tror likvisst, att hans yttrande rörande detta förhållande i någon mån tål vid att justeras. Jag har mig bekant, att t. ex. Skaraborgs läns hushållningssällskap icke är färdigt med något förslag härutinnan. Men låt så vara, att de verkligen hålla på att ordna sina stadgar, så är väl ändå ingen olycka skedd med att man skriver och söker ställa så till, att de verkligen framlägga dessa förslag någon gång; och det kan till och med vara skäl, att ej dröja längre, då det ju sedan 1910 gått fyra år.

Vidare talade herr Aaby Ericsson om vad motionen och andra-kammarbetänkandet innebära. Men utskottet har ju alldeles av sagt sig allt ansvar för vad motionen ställt i utsikt och hemställt, huruvida icke detta kungl. brev borde i tre angivna avseenden fullständigas. Jag kan ej finna, att det på något sätt kan vara äventyrligt för hushållningssällskapen, och jag instämmer i vad den ärade ordföranden i utskottet nämnde, att det säkert kommer att hava sin stora betydelse.

Jag hemställer således om bifall till utskottets förslag.

Herr Holmquist: Jag skall be att, innan debatten slutar, få säga ett par ord. Det har här av den första ärade talaren angivits, att med den här åtgärden skulle avses att så att säga demokratisera hushållningssällskapen. På samma gång han nämnde detta, yttrade han, att numera är det ingen gräns för att vilka som helst kunna bli ledamöter i de olika sällskapen. Jag får då verkligen säga, att, om läget är sådant, kan väl knappast den här motionen, åtminstone ur invalssynpunkt, anses demokratisera sällskapen mer än vad redan faktiskt är förhållandet.

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

Jag tror emellertid, att den första ärade talaren såg denna sak på ett, enligt min uppfattning, något egendomligt sätt. Det är ju så, att motionen och andra kammarens utskottsutlåtande avsett en mycket vidsträckt, en mycket genomgripande förändring av hushållningssällskapen. Första kammarens första tillfälliga utskott har skurit bort en mycket väsentlig del av vad som avsågs i motionen och i andra kammarens utskottsutlåtande. Det som nu egentligen står kvar här är ett uttalande från utskottets sida, att de grundstadgar för hushållningssällskapen, som år 1910 antogos av Kungl. Maj:t, icke bara skola vara ett papper, som ligger och multnar i ett arkiv utan verkligen tjäna till en praktiskt utförbar handling, i det att de olika hushållningssällskapen rätta sig efter och i sina reglementen intaga dessa grundstadgar. Det kan väl ej sägas annat än att detta är en sådan sak, som borde vara alldeles naturlig, och man endast förvånar sig, att, så pass många år efteråt, en sådan akt icke redan är genomförd.

Jag förstår mycket väl, att man mot en sådan åskådning skall invända, att hushållningssällskapen åtminstone från sin begynnelse mera äro privata institutioner. Men sedermera ha de vuxit ut och intaga numera en offentlig ställning — knappast som utskottet säger en *i viss mån* offentlig utan en *rent* offentlig ställning. Om då Kungl. Maj:t bestämmer, att vissa grundprinciper med avseende å dessa hushållningssällskaps stadgar skola iakttagas, nog är det väl då alldeles naturligt, att dessa även skola i praktiken genomföras. Jag tror nog, att herr Aaby Ericsson också ansåg, att så var fallet, men han sade, att tre hushållningssällskap redan genomfört detta och att ett tiotal äro i färd med att göra det. Ja, detta sistnämnda har jag hört i många år, men det *har ej* blivit genomfört och, för övrigt, förutom dessa tio finns det ett tiotal andra, som icke tyckas vilja gå samma väg utan fortfarande äro ligkiltiga mot Kungl. Maj:ts fattade beslut. Jag kan således icke finna annat än att den av utskottet ifrågasatta ändringen är den mest naturliga och mest normala.

Herr Aaby Ericsson använde en vacker bild om det lilla fröet och trädet och tillade, om jag rätt fattade honom, att man lägger ned ett frö och vet inte vad för slags träd det skall bliva av det. Ja, om jag skulle våga en gissning, tror jag, att, om herrarna i första kammaren i dag icke kunna enas om ett beslut därom, att Kungl. Maj:ts redan fastställda bestämmelser angående de grundvillkor, som skola etableras för hushållningssällskapens verksamhet, skola bliva en full och klar verklighet — då blir det frö, som i dag lägges ned, ett säkert tvistefrö mellan första kammaren och andra kammaren, mellan en kammar, som vill gå en längre väg, och en, som vill gå en kortare väg, och så kommer det att växa upp ett stort träd av tvister. Jag tror således, att det, även ur synpunkten av att denna fråga löst på ett enkelt och naturligt sätt, vore skäl att nu bi-

falla utskottets här föreliggande förslag. Nu kan man fråga sig, om man beträffande de av Kungl. Maj:t beslutade grundstadgarna har någon anledning att betrakta dessa med skeptiska ögon. Ja, det kunde ju tänkas; men då jag upplyser kammaren om att, utom min obetydliga person, herr Aaby Ericsson i varanda detalj varit med om att utarbета och till efterrättelse föreslå dessa grundstadgar, då bör väl varje betänklighet fara. Jag kan icke finna annat än att utskottet med den största moderation och den största pietet mot dessa hushållningssällskap framställt ett förslag, som skulle bringa reda i de nu mycket orediga förhållandena. Jag tillåter mig därför yrka bifall till samma förslag.

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

Herr Ekelund: Herr talman, mina herrar! Det är med mycken tillfredsställelse jag funnit, då jag läst utskottets betänkande att utskottet tagit bestämt avstånd från de tendenser till den omorganisation av våra hushållningssällskap, som tagit sig uttryck i den skrivelse, som andra kammaren beslutat. Men det är icke precis med samma tillfredsställelse man lagt märke till det resultat, vartill första kammarens utskott kommit. Visserligen säger utskottets ordförande, att det icke avsetts något annat med denna skrivelse än att söka få till stånd normerande bestämmelser, som skulle kunna vara lämpliga att tillämpa för vårt lands samtliga hushållningssällskap, när det gällde förändring av deras stadgar eller antagande av nya stadgar. Men man kan väl knappt tänka sig, att det skall vara möjligt att hitta på några sådana bestämmelser, som kunna vara lämpliga för *alla* vårt lands hushållningssällskap, då man tänker på de, jag skulle vilja säga, kolossalt olika förhållanden, varunder dessa sällskap arbeta och verka. Vi behöva ju bara tänka på de ytterlighetsförhållanden, som råda i Malmöhus län å ena sidan i jämförelse med Norrbottens län å den andra. Jag anser därför, att man i stort sett kan bestämt säga, att det icke går att få fram sådana normerande bestämmelser i större utsträckning än vad som redan finnes enligt i Kungl. Maj:ts nädiga brev av oktober 1910. Jag tror, att vad som innehålles i detta brev är alldeles tillräckligt för att tillgodose de önskemål, som man här har tänkt sig. Jag tror därför, att det skulle vara mycket olyckligt, om man nu skulle skriva till Kungl. Maj:t, ty vad skulle en sådan skrivelse, på det sätt utskottet föreslagit, egentligen kunna resultera i? Jo, det är mycket möjligt, att Kungl. Maj:t tillsätter en kommitté för att utarbета förslag till nya stadgar, och med de tendenser, som i våra dagar göra sig gällande på visst håll, om jag så får säga, vet man inte, vad en sådan kommitté kan komma till för ett resultat. Jag tror därför, att det är bättre att icke skriva; ty, skriver man inte, har man åtminstone inte inbjudit till åstadkommandet av bestämmelser, som man inte tror skulle vara lyckliga för våra hushållningssällskaps verksamhet.

Herr Holmquist förvånade sig över att icke hushållningssällskapen i allmänhet ännu ha ändrat sina stadgar till överensstäm-

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

melse med de bestämmelser, som finnas i det förut omtalade kungl. brevet. Då ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att de bestämmelser, som finnas där, blott äro ämnade att tjäna till ledning vid uppgörande och granskning av förslag till nya stadgar i hushållningssällskapen eller till förändring av de nu gällande. Men det finns ingenting i detta brev, som föreskriver, att hushållningssällskapen äro skyldiga att ändra sina stadgar till överensstämmelse med brevets bestämmelser, utan det lämnas åt hushållningssällskapen själva att avgöra, om och när de kunna anse lämpligt att företaga eller begära ändring i sina stadgar.

Då jag inte kunnat finna annat än att hushållningssällskapen under de former, varunder de nu arbeta och verka, ha länt till vårt jordbruks och vår modernärings sanna bästa och lyckliga utveckling, kan jag inte inse, att det finns något skäl att nu taga initiativ i den föreslagna riktningen. Jag ber därför, herr talman, att få instämna i det yrkande, som är framställt av herr Aaby Ericsson.

Greve Hamilton, Alexander: Det har invänts mot föreliggande förslag, att det skulle på ett olämpligt sätt ingripa i hushållningssällskapens fria självbestämmanderätt. Jag kan emellertid icke finna, att sällskapen på grund av den föreslagna omorganisationen skulle behöva förlora sin rörelsefrihet, utan de kunna mycket väl ackommodera sina förhållanden efter vad som lämpar sig i de olika länen. Jag anser, att de önskemål, som av utskottet framställts, icke äro orimliga och ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bellinder: Frågan om hushållningssällskapens reformering har varit före i kammaren förut, och det är tydligen en fråga, som arbetar sig fram allt mer och mer, att de måste reformeras uti en mera demokratisk riktning. Detta ha även hushållningssällskapen i de olika länen behjärtat, i det att man ansett sig böra se till vad jordbrukets intresse kräver i detta avseende. Då de nuvarande stadgandena icke tillgodose detta intresse i tillräckligt hög grad, har man företagit sig att omarbota dem, och jag tror att det är ett ganska allmänt intresse inom hushållningssällskapen att förbättra sina stadgar. Emellertid är det en punkt i utskottets förslag om en skrivelse till Kungl. Maj:t, som jag icke finner gå i demokratisk riktning och det är den där utskottet talar om att medlemmarna i hushållningssällskapen icke själva skulle få direkt omrösta eller fatta beslut, utan detta skulle de uppdraga åt ombud. Nu vill jag icke förneka att det i vissa större hushållningssällskap mången gång kan i praktiken falla sig ganska svårt att låta medlemmarna sammanträda och fatta beslut, men grundsatsen om de särskilda medlemmarnas direkta rösträtt bör dock enligt min mening bibehållas oförkränt.

Jag nämnde, att man i flera län håller på att utarbota förslag till reformering av hushållningssällskapens stadgar. Nu

kan det ju hända, om man skriver till Kungl. Maj:t och begär förslag till reformer, att alla dessa nu vilande reformförslag kunna komma att få vila ännu längre. Så är det t. ex. hos oss i Skaraborgs län, att vi ha på dagordningen en reform av hushållningssällskapets stadgar, men om riksdagen nu fattar beslut, att regeringen skall framlägga förslag till sådana reformer, blir kanske detta reformarbete undanskjutet tillsvidare, och jag tror därför, att en dylik skrivelse i stället för att påskynda saken skulle för hushållningssällskapen snarare fördröja tillämnade reformer, såvida icke skrivelsen föranleder att ett kungl. förslag i frågan snart nog kommer till stånd. Jag har således ingenting emot att man gör vad man kan för att reformera hushållningssällskapen och att detta sker snarast möjligt, men jag är icke säker på, att man med en sådan här skrivelse egentligen kan komma att fortare driva fram denna fråga. Jag har icke något yrkande.

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Jag tror att det föreligger ett litet missförstånd från de talares sida, vilka nu uppträtt emot utskottets förslag. Det är ju icke fråga om att avlåta en skrivelse så där om tämligen obegränsade önskemål, utan utskottets förslag har sin särskilda skarpa begränsning. Den enda punkt, där utskottet ifrågasatt att man skulle gå längre än till de normerande bestämmelser, som redan finnas, är en punkt, där utskottet kan stödja sig helt och hållet på kungl. lantbruksstyrelsens utlåtande. Styrelsen yttrar sig här i denna punkt alldeles ordagrant på det sätt, som utskottet upptagit i sitt förslag, att det synes »lantbruksstyrelsen även önskvärt, att vederbörande hushållningssällskap taga under allvarligt övervägande, huruvida icke sådana bestämmelser böra träffas, att beslutanderätten i största möjliga utsträckning överlämnas åt en representation inom sällskapet så sammansatt, att de skilda delarna av sällskapetets verksamhetsområde i densamma bliva på fullt likartat sätt representerade.»

Jag tror också, att lantbruksstyrelsen är lika angelägen om att tillgodose hushållningssällskapens frihet som trots någon i denna kammare. Det är icke heller meningen med denna skrivelse, att hushållningssällskapen skulle påtvingas någonting, det är endast meningen, att de normerande bestämmelser, som skulle utarbetas av Kungl. Maj:t, skulle tjäna till ledning för hushållningssällskapen då som nu. Det är sålunda fråga om att hänvisa till den sunda och praktiska utveckling, som erfarenheten redan giver vid handen för hushållningssällskapens vidkommande, en erfarenhet, som också fått sitt uttryck i det utlåtande, som jag nyss berört.

Därför ber jag, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Hammar skjöld: En ärad talare på Östgötabanken yttrade nyss, att han trodde att Kungl. Maj:t skulle tillsätta

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

en kommitté för detta storartade arbete. Jag kan icke tänka mig, att här skulle behövas någon kommitté, jag tager för alldeles givet, att ärendet kommer att remitteras till lantbruksstyrelsen, som får avge förslag i ämnet, och jag tager likaledes alldeles för givet, att Kungl. Maj:t icke kommer att utfärda några bestämmelser, utan att hushållningssällskapens ombud först fått tillfälle att yttra sig om saken. Jag tycker att här finnas stora garantier för att icke några bestämmelser skola komma att utfärdas, som kunna ingripa hindrande i hushållningssällskapens frihet. Jag vill slutligen ärligt säga ifrån, att utskottets avsikt med sitt utlåtande har varit icke att på något sätt begå något attentat mot hushållningssällskapens frihet, mot den frihet de hittills haft och varav de gjort sig så synnerligen väl förtjänta, utan avsikten har tvärtom varit att skydda denna frihet för framtiden.

Herr Odelberg: Det tycks nästan bliva regel, att vi vartenda år skola få diskussion om hushållningssällskapen på grund av motioner från andra kammaren, och det märkvärdigaste är, att dessa motioner väckas av personer, som icke hysa något livligare intresse för våra hushållningssällskap eller med liv och lust deltagit i dessas arbete. I år är motionen väckt av en reformator par préférence. Man skulle ju kunna tro, att han syftade till en demokratisering av hushållningssällskapen. Men förhållandet är alldeles motsatt. Man yrkar på utsträckt politisk rösträtt, man yrkar på utskräckt rösträtt inom det kommunala livet, men man vill inskränka rösträtten för sjuttio- à åttiotusen ledamöter i hushållningssällskapen. Vi ha gått så långt i hushållningssällskapen, att kvinnor numera där hava rösträtt, men nu vill man beröva dem denna rösträtt. Tron I, mina herrar, att man berövar dess 70- à 80.000 medlemmar i hushållningssällskapen deras rösträtt och förvandlar dem till maskiner, som blott ha att välja elektorer för att besluta i deras angelägenheter, att vi därigenom skulle främja hushållningssällskapens verksamhet. Ingalunda, och först och främst kunna vi vara ganska förvissade om, att ledamöternas antal skulle efter en slik reform väsentligen nedgå.

Vad är nu orsaken till att motionen kommit upp i år? Jo, det säges att hushållningssällskapen numera erhållit statsmedel och därigenom blivit mera så att säga statsinstitutioner. Men icke ha de fått statsmedel *nu*, sådana ha de haft hela tiden, fastän det förut benämndes andel i brännvinsmedlen. Det enda är, att de förut haft intresse av ett det skulle supas så mycket som möjligt. Men det är nu borttaget, en annan fördelningsgrund har införts och brännvinsmedlen skola levereras till statskontoret. Men denna fördelningsgrund är sådan, att de flesta hushållningssällskapen förlora därpå, så att däri ligger väl ingen anledning att statsmakterna nu skulle ingripa.

Emellertid har ju vårt utskott här i första kammaren helt och hållet tagit avstånd från de reformidéer, som i motionen framhållas och även kommit tillsynes i andra kammarens utlåtande, och

jag får verkligen bekänna, att såsom den ärade ordföranden nyss sade, vad som här föreslås är så beskedligt, att det är knappast man vill yrka avslag på detsamma. Men vartill skall det väl då egentligen tjäna? Här uti första delen av utlåtandet prisar utskottet hushållningssällskapens verksamhet och detta med all rätt, men så kommer i andra stycket några anmärkningar och bland andra den, att icke alla hushållningssällskap anpassat sig efter det kungl. brevet av 1910. Men aldrig har det varit Kungl. Maj:ts mening att hushållningssällskapen skulle ändra sina stadgar omedelbart efter detta brev lika litet som 1848 års brev hade till följd att hushållningssällskapen ändrade sina stadgar, utan det skedde i den mån hushållningssällskapen funno, att de behövde ändra sina stadgar. Och herrarna kunna vara förvissade om, att i den mån de behöva göra det, komma de nog också att utarbete sådana i överensstämmelse med 1910 års brev.

Jag anser sålunda denna skrivelse vara komplett onödig, synnerligast då, såsom vi hört en ärad talare nämna, ett tiotal hushållningssällskap redan nu hålla på att omarbete sina stadgar. Vi skola akta oss för att stöpa alla hushållningssällskapen i samma form. Låt dem utveckla sig efter de lokala förhållandena, det som passar för Skåne, passar icke för Norrbotten, utan vart och ett bör få sköta sig efter eget behag. Både vårt jordbruk och staten stå i tacksamhetsskuld till hushållningssällskapen för det sätt, varpå de utövat sin förmedlande verksamhet, så att jag tror, att vi kunna lugnt låta dem sköta sig själva. De ha under hundra år visat sig kunna följa med sin tid och ingalunda äro de på någon efterbliven ståndpunkt.

Jag yrkar avslag på utskottets hemställan.

Herr Biörklund: Även om det otvivelaktigt är riktigt, att icke mer än tre hushållningssällskap ha tillämpat stadgarna i 1910 års brev, tror jag icke att man därav får draga den slutsatsen, att det behöves Kungl. Maj:ts eller riksdagens medverkan för att påskynda ändringar i de andra hushållningssällskapens stadgar i överensstämmelse med samma nådiga brev. De nyheter, som tillkommo genom det kungl. brevet, voro icke av den betydelse, att de påfordrade att hushållningssällskapen omedelbart ändrade sina stadgar i de avseenden det kungl. brevet berörde, utan det låg i sakens natur, att man dröjde att tillämpa brevets bestämmelser tills det fanns en mera genomgripande anledning att ändra stadgarna. I den mån en sådan anledning föreligger, tager jag för givet att hushållningssällskapen skola rätta sig efter de föreskrifter det nådiga brevet innehåller.

Nu föreslås emellertid, att Kungl. Maj:t skulle likasom påminna hushållningssällskapen att raska på därvidlag; men jag tror icke att det finnes någon verklig grund för ett dylikt påyrkande. Sedan skulle nyheten efter utskottets betänkande vara, att de normerande bestämmelserna i det nådiga brevet skulle utvidgas i vissa avseenden för att vinna tillämpning där hus-

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

hållningssällskapen så önskade. Men jag kan icke föreställa mig, att det finnes hushållningssällskap som önska ändringar men samtidigt sakna kraft att genomföra dem, utan att riksdagen och Kungl. Maj:t lägga sig i saken. Är det så, att hushållningssällskapen önska ändringar, lära de nog kunna genomföras ändå, och säkerligen bliva de på bästa sätt genomförda, då varje hushållningssällskap får sköta saken efter sitt huvud. Om, såsom herr Olsson antyde, de bestämmelser, som nu föreslås, endast avse att tjäna till ledning, så att det icke införes någon föreskrift om deras ikraftträdande, då kommer man tillbaka till precis samma punkt, där man var 1910 och detta oaktat utskottet icke finner dess bestämmelser tillräckligt kraftiga. Skulle vi nu begära detsamma igen samt ytterligare föreskrifter till ledning, med samma utsikt till att dessa föreskrifters tillämpning kommer att fördröjas på samma sätt som det skett med de förra.

Jag anser skrivelsen fullständigt onödig och hemställer om avslag.

Herr Holmquist: I anledning av vad som yttrats av en föregående talare om att det kungl. brevet, genom vilket dessa för hushållningssällskapen avsedda grundstadganden fastställdes, blott skulle vara till ledning för hushållningssällskapen, är det klart, att jag helt och hållet delar den uppfattningen, men det är just innehållet i det kungl. brevet, som gjort att bestämmelserna allt hittills lett till så ringa praktiskt resultat. Det är häremot jag vänder mig och det är just utskottets mening att råda bot på detta förhållande.

Det nämndes av en föregående talare med, såsom jag tyckte mig finna, en viss beklämning, att det varenda riksdag kommer motioner rörande hushållningssällskapen, varuti framställas en del nya önskemål och erinringar. Ja, så är det nog och det har även jag lagt märke till, och det är också för att bryta udden av detta mindre angenäma förhållande som jag tror det vore lämpligt om kammaren ville avlåta denna skrivelse. Jag tror, såsom jag också tillät mig yttra med anledning av herr Aaby Ericssons anförande, att ur detta frö kommer att växa fram en massa motioner riksdag efter riksdag, och något lycksalighets-tillstånd vinnes ingalunda på den vägen. Jag tror likasom utskottets högt ärade ordförande, att det är till hushållningssällskapens sanna bästa som denna skrivelse skulle avlåtas. Genom den skulle vissa förändringar vidtagas, vilka äro av behovet påkallade, ty grundstadgandena äro sådana, att de gälla lika fullt i Skåne som i Norrbotten.

Friherre Hermelin: Jag hade icke tänkt uppträda och tala i denna fråga, men då den ärade dalarepresentanten redan uppträtt två gånger, bör det kunna tillåtas mig att få uppträda en gång.

Det är alldeles givet, att man icke kan motsätta sig strä-

vandet att få en enhetlig organisation på detta område i den mån sådant är möjligt, och det är icke heller däremot jag vill tala, utan emot själva principen. Om Kungl. Maj:t har haft administrativ rätt att utfärda normerande bestämmelser, varför skall icke Kungl. Maj:t få behålla denna rätt och varför skall riksdagen taga in även denna uti sitt arbetsområde?

Ang. förbättrad organisation av hushållningssällskapen.
(Forts.)

Herr Holmquist nämnde, att det nådiga cirkuläret var förmultnat. Det var väl dock ett väl kraftigt uttryck, ty svårligen kan man väl tala om förmultning, då det ej existerat längre än sedan 1910. Anledningen till att icke några förändringar genomförts har varit mångfaldig. Jag vet icke, men jag tror, att det är flera hushållningssällskap, som väntat med att genomföra några ändringsbestämmelser, emedan de först velat avsluta sina tioårsperioder, och det finnes andra, jag tror särskilt de av herr Holmquist åberopade, som av hänsyn till rent personliga förhållanden icke heller velat vidtaga särskilda ändringar för att icke alltför hastigt påskynda denna omorganisation. Jag tror därför, att man med fullt förtroende kan överlämna denna sak åt Kungl. Maj:t att på administrativ väg ordna, och skulle saken sedan vilja förmultna, finns det nog möjligheter att finna personer inom hushållningssällskapen eller ombud för dessa, som ånyo kunna väcka den till liv på motionsväg och på så sätt påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Jag tror icke, att riksdagen behöver lägga sig i denna fråga och anhåller därför att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade herr talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna ha-
va utfallit sålunda:

Ja—57;

Nej—46.

Ang. förbättrad organisation av hushållnings-sällskapen.

(Forts.)

Om förbud mot rusdryckers förekomst å flottans fartyg.

Som andra kammarens i ämnet fattade beslut således icke bli oförändrat antaget, skulle jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen ärendet återlämnas till andra kammaren för vidare behandling.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts den 26 och 27 i denna månad bordlagda utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utfärdande av föreskrift, att rusdrycker ej få finnas ombord å flottans fartyg.

I en inom andra kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 205, hade herr *Liljedahl* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana bestämmelsers utfärdande, att inga rusdrycker finge finnas ombord å den svenska flottans fartyg.

Andra kammarens andra tillfälliga utskott hade i häröver avgivet utlåtande hemställt att andra kammaren måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om sådana bestämmelsers utfärdande, att inga rusdrycker (med undantag av för medicinskt ändamål avsedda) finge finnas ombord å den svenska flottans fartyg.

Efter det andra kammaren bifallit sitt utskotts ifrågavarande hemställan, hade ärendet delgivits första kammaren, som hänvisat detsamma till sitt första tillfälliga utskott och hade detta utskott i föreligande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade avgivits av herrar *Sandler*, *Pettersson* och *Oscar Olsson*, vilka likväl ej däri antytt sin mening.

Herr *Sandler*: Herr talman! Rusdryckslagstiftningen och därmed sammanhängande frågor har ju så nyligen och så grundligt behandlats här i båda kamrarna, att man kan befara, att det icke finnes mycket intresse kvar för den detalj, som nu föreligger. Kanske också någon föreställer sig, att, om den stora frågan nu genom sammanjämkning får en lycklig lösning, därav följer, att frågan om rusdryckers förekomst och användande å flottans fartyg på samma gång blir på ett tillfredsställande sätt ordnad. Jag har emellertid förvissat mig om att så icke blir fallet. Förhållandena å flottans fartyg i förevarande avseende beröras icke av den nya lagstiftningen, utan de utgöra en fråga för sig, som kräver sin särskilda behandling.

Frågan föreligger nu, såsom man finner, i en annan form än förra året. Det gäller nu att få förbud mot användning av alla slags rusdrycker som njutningsmedel ombord å flottans krigsfartyg, och förbudet anses omfatta såväl befäl som manskap och innebär sålunda en fullständig torrläggning. Mot ett biträdande av medkammarens beslut i denna riktning har utskottet anfört åtskilliga skäl, som jag här skall be att något få bemöta.

Utskottet säger: »De sjö militära myndigheterna hava ju också i samband med 1913 års motion i föreliggande ämne enstämigt uttalat, att några olägenheter av nuvarande förhållanden icke framträtt.» Med anledning härav ber jag få erinra om, att av de 9 uttalanden i denna fråga, som år 1913 avgåvos till det utskott, som då behandlade frågan förklarades det i 3, att ölets borttagande vid manskapets utspisning vore direkt skadligt för tjänsten. I 3 avstyrktes bifall på grund av svårigheten att få någon annan hållbar måltidsdryck eller på grund av att man ansåg, att den lilla kvantitet öl, som serverades i samband med måltiden var så liten, att den icke hade någon betydelse ifråga om nykterheten. En av dem, som uttalat sin mening, förklarade, att ölportionens ersättande av en alkoholfri dryck utan olägenhet kunde ske, och en annan sade, att all anledning vore att förorda ett sådant utbyte. Dessa två sistnämnda uttalanden gällde sjöreserven. En avstyrkte ölets borttagande, förrän annan lämplig dryck blivit funnen och ansåg att ölet i alla händelser icke borde inbegripas i de proviantartiklar, som utlämnas till kajuta eller mäss eller till korporaler och vicekorporaler.

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)*

Man finner härav, att de sjö militära myndigheterna icke varit enstämmiga i frågan. De flesta anse det fördelaktigt att utbyta ölet mot annan lämplig dryck. En säger, att hos manskapet självt finnes en tendens att avstå från ölportionen. Då nu, enligt vad utskottets utlåtande visar — jag ber att i detta hänseende få hänvisa till sidan 8 — det verkligen finnes en ofarlig maldryck med samma hållbarhet som öl, ställer det sig — om man ser på fjolårets uttalanden i frågan med hänsyn till just den omständighet som nu tillkommit — i verkligheten så, att omkring hälften av alla dessa uttalanden komma att ligga för ölportionens borttagande.

Det är för övrigt ganska egendomligt att en liten smula studera de militära myndigheternas uttalanden, när det gäller att taga ståndpunkt i hithörande frågor. Det är också ganska egendomligt att se, huru denna kammare ställt sig till dessa uttalanden. År 1904, då det var fråga om ölets borttagande från lägerplatserna meddelades det av herr Crusebjörn, att regeringen infordrat uttalanden från militära myndigheter i frågan. Av 54 sådana, som inkommit, yrkades det i blott ett enda på förbud, det vill säga att blott ett enda biträdde kravet på ölets borttagande. 36 ansågo varje skärpning av de då gällande bestämmelserna obehörlig eller skadlig och de övriga voro mer eller mindre tveksamma. Oaktat den överväldigande majoriteten av de militära myndigheterna uttalat sig emot ölets borttagande från lägerplatserna, beslöt dock denna kammare i likhet med medkammaren, att ölet skulle indragas och icke längre förekomma på samma sätt som förut på lägerplatserna. Nu är det säkert ingen, som önskar en återgång till de gamla bestämmelserna i detta avseende.

Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)

Vidare säger utskottet, att genom en tvångsabsolutism i angiven riktning föga är att vinna beträffande de värnpliktiges uppfostran och karaktärsdanning. Utskottet synes tvärtom snarare anse att genom ett måttfullt bruk en viss övning skulle vinnas i att behärska sig och karaktären sålunda stärkas. I detta avseende vill jag erinra om, vad som återfinnes på sidan 5 i detta betänkande. Där finnes ett utdrag ur ett utskottsutlåtande, som avgavs till denna kammare år 1901 beträffande ölskänkningen på lägerplatserna. Utskottet säger där: »Det lider intet tvivel, att det är en lika allmänt utbredd som rättmätig önskan, att ingenting, som kan göras, bör underlåtas för att landets manliga ungdom må, utöver den förmåga av vapnens bruk, som under mötestiden förvärvats, även därifrån hemföra vinsten av goda vanor i det enskilda livet och den moraliska styrka att motstå frestelsen till förtärandet av starka drycker, som en längre tids avhållsamhet från detta bruk otvivelaktigt skänker. I den ålder, under vilken värnplikten fullgöres, bildas vanor och mottagas intryck ofta bestämmande för framtiden.»

Vidare skall jag be att få erinra om ett par ord, som herr Bildt i denna kammare yttrade år 1904, då det var fråga om ölskänkningen på lägerplatserna. Han sade just med hänsyn till det även då framhållna skälet, att ungdomen bör stärkas genom att se denna frestelse framför sig, följande: »Jag för min del tror icke, att man bör särskilt utsätta ungdomen för frestelser för att öva den i att stålsätta sig. Då tror jag man gör bättre uti att först se, huru pass stålsatt ungdomen är, innan man går in på denna princip.» Ja, det är säkerligen alldeles riktigt. För övrigt vill jag säga, att jag tror, att livet har tillräckligt med provostenar för karaktärens härdande. Man behöver icke vidtaga särskilda anordningar härför.

Utskottet säger vidare, att ölserveringen å flottans fartyg sker under noggrann kontroll. Det serveras bara $\frac{1}{3}$ -liter om dagen till manskapet, med frihet för den, som icke vill ha öl att få pengar i stället. Något missbruk kan således icke förekomma. Jag vill gärna medgiva detta, men samma invändning gjordes också i stort sett år 1904, då det var fråga om ölserveringen på lägerplatserna. Om denna sak säger första kammarens utskott då: »Dock torde ur national-hushållningssynpunkt vara särskilt önskvärt, att dagligt användande av öl icke intränger i alla hem inom vårt land, fattiga såväl som rika, samt där tillkämpar sig ett sådant herravälde, att ölet bliver för hela vårt folk en verklig nödvändighetsvara.»

Första kammarens tillfälliga utskott uttalade i samma spörsmål år 1901 vad jag förut anförde. Jag tror, att vi här hava kärnpunkten i frågan. Ett dagligt bruk av öl under ett år eller mera skapar lätt en vana, som vi säkerligen icke önska allmänt utbredd i vårt land. Det är häri faran ligger. Jag ber att få erinra om de allvarsord, som för några dagar sedan utta-

lades från statsrådsbänken: »Ölet är icke en så ofarlig dryck för vårt folk, som man föreställer sig.»

Jag går nu över till frågan om ölets ersättande med annan måltidsdryck. Jag har förut erinrat om det uppslag i detta hänseende, som gives i utskottets betänkande, där en leverantör förklarar, att han förbinder sig leverera en dryck, som kallas lagrat svagdricka, och garanterat för leveranser, avseende förvaring under längre tid lika lång hållbarhet som för de skattepliktiga maltdryckerna samt å flaskor om $\frac{1}{3}$ -liters rymd, minst en månad. Det vill sålunda synas som om den förut befintliga svårigheten att få en lämplig måltidsdryck såsom ersättning för ölet nu skulle vara övervunnen. Och, så som jag förut nämnt, hava flera av de sjömilitära myndigheterna förklarat, att, då man får en annan verklig måltidsdryck, som tål att förvaras under en längre tid, ölet utan olägenhet kan avvaras. Nu är, såsom jag bevisat, den frågan löst.

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)*

Vidare skall jag be att få erinra om, att uti den av denna kammare i onsdags antagna lagen om försäljning av rusdrycker finnes omnämnt och upptaget en alkoholsvag dryck, som skulle frigöras från de allmänna bestämmelserna. Om denna lag blir slutgiltigt antagen, finnes ej minsta tvivel om, att icke just denna alkoholsvaga dryck då bör träda i stället för ölet även på flottans fartyg. Ett bifall till det förslag, som i detta avseende framstälts skulle således vara en ren konsekvens av onsdagens beslut i frågan.

Jag går så till sist till frågan om befälets ställning till den ifrågasatta torrläggningen. Utskottet säger därom: »Vad beträffar officerares och underofficerares rätt att ombord å flottans fartyg förtära spirituösa drycker, förefaller det utskottet, som vore det föga lämpligt att beröva nämnda kårer en rättighet, som de icke missbrukat.» Och så talas det vidare om, att man icke här kan tala om någon klasslagstiftning o. s. v., då ju alla hava möjlighet att komma upp till dessa befattningar. Jag skall här icke alls ingå på frågan om befälets användande av den rätt det haft och har. Jag skall ej heller beröra kapitlet om klasslagstiftning. Men jag vill säga, att jag för min del har en så hög tanke om befälspersonerna å vår krigsflotta, att jag tror, att de gärna försaka den förmån de i detta avseende kunna ha, om de veta, att de därigenom öka förtroendet i landet för sitt vapen. Vårt folk gör i dessa dagar stora offer speciellt för flottan, och jag är viss om, att, om kammaren nu skulle biträda, vad medkammaren beslutat, detta icke alls skulle kännas som något tungt offer för våra herrar officerare. Jag tror icke ens, att det skulle kännas som något offer alls. I flera andra länder har denna ordning genomförts, och ingen torde vilja påstå, att deras försvar därigenom försvagats. Men väl har folkets förtroende stärkts.

Då jag sålunda anser, att de skäl utskottet anfört för avslag icke äro bärande, och då ett bifall till den i ämnet väckta

Om förbud mot rusdryckers förekomst å flottans fartyg. motionen, enligt min åsikt, skulle göra ett gott intryck över hela vårt land, ber jag, herr talman, att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till det beslut, som andra kammarer i frågan fattat.

(Forts.)

Herr Hammarskjöld: Herr talman! Denna motion om torrläggning på sjön är en gammal bekant. Den har bara kommit igen med det tillägg att torrläggningen icke längre skall gälla endast manskapet utan även befälet. Såsom ett av de viktigaste skälen för denna torrläggning har anförts, att redan för många år sedan ölet togs bort från lägerplatserna. Men jag anser, att dessa förhållanden icke kunna jämföras. Jag tycker det är mycket bra, att ölet tagits bort från lägerplatserna, men vi skola komma ihåg, att det alltid finnes tillfälle för dem som vilja att förskaffa sig öl utanför lägerplatserna. Men om någon på sjön anser sig icke kunna undvara öl, finnes ju ingen möjlighet att erhålla sådant, om det icke får finnas ombord å fartygen. På land är det därjämte en annan sak, där har man alltid tillgång till friskt, gott dricksvatten. Men hurudant är det vatten som finnes ombord å fartygen? Det förvaras i tunnor och det kan dröja ganska länge, innan förrådet förnyas. Det ligger ju då i sakens natur att det vatten man har att dricka i de flesta fall är skäligen ljumt och dåligt. Man har hittills ansett att, dels på denna grund och dels för att kunna giva sjömännen i deras hårda arbete någon uppriskning, de skulle få en tredjedels liter öl till middagen, om de vilja, och de som icke ville skulle i stället få ersättning i penningar. Men nu säges det: nu har man hittat på en ofarlig maltdryck med samma hållbarhet som ölet och som kan ersätta detta. Det är mycket möjligt, att drycken är ofarlig, men god är den icke. Vid behandlingen av denna fråga inom utskottet företogo vi oss att rekvirera några flaskor av den ofarliga drycken för att avprova den och jag får säga, att jag för min del icke gör om det. Det kan ju hända, att min smak är så fördärvad av alkoholmissbruk att jag icke är omdömesgill, men om så är fanns det andra ledamöter inom utskottet, på vilkas smak i den vägen jag tror mig fullkomligt kunna lita. Som sagt, vi ansågo att det rent av skulle vara obarmhärtigt att bjuda sjömännen på denna dryck.

Den siste ärade talaren sade, att han vore övertygad om, att befälet gärna skulle avstå ifrån alkoholhaltiga drycker; det skulle icke vara något tungt offer. Det är jag också övertygad om, ifall det verkligen behövs, ifall fosterlandets väl kräver det. Men kan någon säga det? Jag kan icke anse det vara riktigt att pålägga dem, som långa tider ligga ute på sjön och kanske icke på månader få tillfälle att komma i land, det offret, att de skulle förbjudas att använda en vederkvickelsedryck även

med något högre alkoholhalt än 2¼ %.

Motionären har uppgivit att orsaken, varför man vill förbjuda även befälet att använda allt slags alkoholhaltiga drycker, är, att det skulle vara en sorts klasslagstiftning att förbjuda alkoholhaltiga drycker för manskapet men tillåta dem för befälet. Vi hava i utskottsutlåtandet försökt visa att det dock är en stor skillnad mellan unga värnpliktiga och gamla officerare och underofficerare, och för min del vill jag därjämte säga, att borttagandet av alla drycker, som hålla mer än 2¼ % alkohol från alla flottans fartyg är en klasslagstiftning. Ty det är att ställa hela marinen i en annan och sämre ställning än landets övriga innevånare. Jag tycker, att det rent av i dessa dagar, då ingen vet, om icke allvarsamma faror hota vårt land och då vi vänta av vår marin, att den skall värna rikets neutralitet, är att visa misstro mot både officerare och manskap på flottan att vilja beröva dem ett njuvningsmedel som ingen ännu visat att de missbrukat.

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)*

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemiställan.

Herr Rosén: Jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle meddela kammaren en uppgift, som jag i fjol erhöll under den resa som riksdagsmännen då företogo. Jag resonerade då med några personer vid flottan om just den fråga, som nu är före. Därvid lämnades mig av ett par, såsom jag antager, sakkunniga personer uppgift om, huru det tillgår.

Det förhåller sig så, att en spritfirma lämnar lager i kommission till någon person, som är anställd å något av flottans fartyg, med skyldighet för denne att vid expeditionens slut redovisa för de varor han utlämnat till personalen. Till en person anställd å en torpedbåt hade sålunda utlämnats ett lager i kommission för en expedition, som räckte i två månader. Detta lager var avsett att användas av 4 underofficerare och med dem jämnställda, och under dessa två månader hade dessa 4 personer förbrukat för 510 kronor konjak, punsch, likörer och vin förutom brännvin och öl, som icke ingick i denna summa. Den person ombord å båten, som hade detta lager i kommission, uppbar av spritfirman 10 procent och han hade i ren förtjänst under denna tid 51 kronor. Då 4 personer under två månaders tid konsumerat sprit för 510 kronor utom brännvin och öl, kan man verkligen undra, om icke missbruk förekommit.

I fråga om manskapets öl lämnades mig den något överraskande uppgiften, att »ölet är tämligen ofarligt ju närmare man kommer botten av fatet». Det lär, åtminstone enligt deras uppfattning, som jag talade med, förhålla sig så, att den person, som har hand om fördelningen av ölet, emellanåt låter sina vänner få litet extra. Men då ölfatet skall räcka till ett bestämt antal personer, slås i lika mycket av det av herr Hammar-skjöld omnämnde dåliga vattnet, vilket gör att ju närmare botten man kommer, desto svagare är ölet.

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.*

(Forts.)

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till det av herr Sandler framställda yrkandet.

Herr Ericson, Hans: Med anledning av vad herr Rosén sagt angående den stora spritkonsumtionen på en torpedbåt, undrar jag om det kan bevisas, att all denna sprit verkligen konsumerades där ombord. Vet herr Rosén, om den tilläventyrs fördelades på hela den division, till vilken den torpedbåt hörde, som hade för 500 kronor sprit ombord? Vet herr Rosén, om detta parti konsumerades under expeditionen eller om en del därav fanns kvar vid expeditionens slut? Det går icke så till, att en underofficer försäljer sprit i kommission till de andra, utan en av dem tjänstgör såsom s. k. »mamma», och han sköter om maten och även drycken och likviderar räkningarna. Har han tagit 10 % i ersättning för den spirituosa, som utlämnats, så är det enligt min åsikt ett fel och ett förhållande som hans kamrater säkert icke haft reda på. Jag vill desutom nämna, att underofficerarna icke ha rätt att taga sprit ombord, med mindre fartygschefen lämnar sitt tillstånd, och då sådant gives brukar göras det förbehåll, att rättigheten borttages, om missbruk förekommer. Skulle herr Rosén vilja gå igenom straffjournalerna för fartygen, tror jag, att det skulle bli svårt att finna några fall, där bestraffning ägt rum på grund av onykterhet ombord, vare sig det gäller befäl eller underbefäl.

Herr Meurling: Det har från olika håll talats om, att svårigheter skulle uppstå genom ett bifall till vad som här föreslagits, och jag tvivlar ej heller på att så skulle bliva fallet. Men då vi nu leva i offervillighetens tecken, och då vidare meningen är, att flottan skall tryggas mot de svårigheter, som kunna uppstå, och då tidningarna förmått, att det som här begäres, har kunnat tillämpas på andra staters flottor, synes det mig, att man också bör bifalla motionen.

Herr Rosén: Herr talman! Det förhåller sig nog så, att dylika lager finnas på alla båtar, enligt vad som uppgavs för mig. Jag har icke personligen reda på detta, men jag nämnde, att det var sakkunniga personer, som lämnat uppgiften. Någon fördelning till andra båtar inom divisionen hade sålunda icke förekommit. Man uppgav för övrigt, att det som blev över, återlämnades. Det må vara, att »mamma», som herr Ericson talade om, ansvarar och redovisar för det försålda samt återlämnar det övriga. Men det är naturligtvis olika uppfattningar angående vad som kan anses vara missbruk av drycker eller icke. Jag ber att få erinra om, att när en pansarbåt grundstötte för någon tid sedan, insinuerades i en tidning, att befälet skulle ha varit med om en fest kort förut. Detta bestreds: Man hade icke druckit mer än vanligt. Ja, frågan är, huru mycket *det* kan vara.

Herr Olsson, Oscar: Jag vill fästa första kammarens uppmärksamhet på en betänklig sida av detta utlåtande. Det är när utskottet påstår, att ur uppfostringssynpunkt den dagliga användningen av öl är mera värdefull än ett förbud. Att denna »uppfostran» till dagligt användande av öl skulle vara något, som särskilt kunde anses ur någon som helst synpunkt värdefullt, det är dock ett uttalande, som jag misstänker icke kommer att vederbörligen senteras av den allmänna folkmeningen här i landet. Det är dock underbart, att år 1901 samma utskott ansåg en längre tids avhållsamhet, låt vara tvungen, från allt alkoholbruk vara en god vana. Kanske utvecklingen i detta avseende i förstakammarståndpunkt skulle kunna anses såsom typisk! Jag tror dock icke, att det vore så lyckligt att göra sig till tolk för en sådan ståndpunkt. Jag har aldrig velat på något sätt ha sagt, att denna en tredjedels liter öl om dagen, som utskänkes till flottans manskap, skulle kunna åstadkomma någon berusning hos detta manskap. Men det är icke den saken, det är fråga om, utan här är det fråga om ett statens sanktionerande och införande i åtskilliga familjer av ölvanor, som icke i dessa hem skulle införas, om de icke inlärts på flottans fartyg. Det är den viktigaste punkten i denna fråga, och den är så pass viktig, att jag rent av endast från den synpunkten ber att få yrka, att första kammaren ville instämma med andra kammaren i dess beslut i frågan.

Beträffande sedan, att vi i dessa dagar skulle ha någon särskild anledning att tillåta sprit ombord på fartygen, går det icke heller ihop med vad jag kan begripa av saken. Kan man fordra av officerarna i den amerikanska och norska marinen, att de för det goda exemplet skall avstå från alla spritdrycker, när de äro i tjänst på fartyg, kan man förvisso också fordra det samma av de svenska officerarnas fosterländskhet.

Herr Gullberg: Då denna fråga var före förra gången, meddelande, om jag ej missminner mig, herr Hans Ericson, att det bland manskapet fanns ganska många som voro absolutister. Dessa hade då icke tillgång till något gott dricksvatten, om de eljes ville försaka ölet. Jag tänkte då föreslå, att det för dem som avgivit nykterhetslöfte och äro absolutister borde, jämte det man lämnade ut öl åt de övriga, vid utspisningen finnes en god och lämplig måltidsdryck. Jag skulle vilja ha det uttalandet till protokollet, att jag anser, att en sådan åtgärd skulle vara synnerligen fördelaktig, nämligen att det vid utspisningen tillhandahölles jämte ölet även en för absolutisterna avsedd god måltidsdryck. Nu har visserligen utskottets ordförande sagt, att han finner det obarmhärtigt att bjuda sjömännen den dryck, som det här är fråga om. Men den obarmhärtigheten tror jag icke är så stor. Det är ju den obarmhärtigheten vi även använda mot oss själva nere på restaurangen, där jag nästan var middag dricker porsdricka, och tycker, att det är en bra dryck. Jag skulle

*Om förbud mot
rysdryckers
förekomst å
flottans fartyg.*

(Forts.)

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.*

därför vilja ha uttalat, att för absolutisterna bör en sådan god måltidsdryck även finnas, så att de icke ställas i frestelse att använda öl härtill.

(Forts.)

Herr Ericson, Hans: Med anledning av vad herr Gullberg nu nämnde, vill jag meddela, att på våra större fartyg finnas läskedrycker, som i mindre kvantiteter kunna tillverkas ombord. Det är därför intet hinder för dem, som icke önska öl, att köpa sådana i marketenterierna för den ersättning, som erhålles för inestående ölportion.

Herr Ljunggren, August: Med anledning av herr Ericsons första yttrande anser jag mig böra understryka den uppgift, som lämnats av herr Rosén. Jag hade nämligen tillfälle att i slutet av förlidet år förvissa mig om, att vad han här anfört i fråga om Karlskrona, också kan anföras från andra platser, där flottan brukar vara förlagd. Jag gjorde ett besök i Marstrand och hade tillfälle att samtala med rätt många där nere, som äro fullt förtrogna med förhållandena ombord på flottans fartyg. Under dessa samtal fick jag precis samma uppgifter, som herr Rosén lämnade. Dessa uppgifter fick jag från personer, som voro omdömesgilla och vilkas uppgifter jag icke har någon anledning att draga i tvivelsmål. De meddelade nämligen, att det gjordes ofantligt stora rekvisitioner icke bara för underofficerarna utan även för officerarna på våra fartyg. De sade, att man borde göra en undersökning på detta område för att få verklig kännedom om, huru det står till. Jag meddelade dem nämligen, att vid debatten om denna fråga förra gången hade herr Hans Ericson lämnat den uppgiften, att konsumtionen av rusdrucker ombord på flottans fartyg var så minimal och i varje fall måttlig, att det icke kunde vara någon rimlig anledning att ingripa. De förvånade sig mycket över denna uppgift med den erfarenhet de själva hade härutinnan. Det varen sak i dessa uppgifter, som jag särskilt fäste mig vid och som jag fann synnerligen anmärkningsvärd. De sade nämligen, att den som herr Ericson kallade mässmamman, lämnade ut dessa rusdrycker till dem som ville hava dem, men de fingo ej betala dessa rusdrycker, när de rekvirerades av mässmamman, utan det skrevs upp i någon liggare, och vid månadens slut gjordes avdrag härför på deras lön. Det meddelades mig till och med, att i vissa fall hade det gått så långt, att när en underofficer på detta sätt fått avdrag, hade så gott som hela lönen vid månadens slut gått åt, och detta i trots av, att det var en person, som hade mycket smått i ekonomiskt avseende. Han hade nämligen familj och mycket stora svårigheter att dra sig fram. Detta fann jag synnerligen anmärkningsvärt, och jag kan därför icke underlåta att vid detta tillfälle, då denna fråga återigen är på tal, omnämna detsamma; jag tycker också, att det är allt skäl i världen, att man så fort som möjligt får en undersökning till stånd i detta fall för att verkligen kunna konstatera vad som är riktigt och icke riktigt häruti. Ty om det nu skulle vara på det sätt,

som jag förmodar, att herr Ericson invänder, att dessa skildringar äro överdrivna, då är det så mycket större anledning ur denna synpunkt att få klarhet, hur det verkligen förhåller sig. Jag tror, att i vissa fall skulle en undersökning mycket lätt kunna åstadkommas. Man skulle kunna vända sig till de leverantörer i respektive sjöstäder, som ha med saken att göra, och införskaffa ganska goda uppgifter från både det ena och andra hållet.

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomet å
flottans fartyg.
(Forts.)*

Sedan fäste jag mig vid vad herr Hammarskjöld uttalade, att särskilt nu det skulle vara orimligt och oriktigt att beröva manskapet och officerarna de här rusdryckerna, då det möjligen kan gälla rikets säkerhet, och att flottan kan få göra ett inlägg för vår självständighet. Jag tyckte, att detta var ett mycket besynnerligt uttalande. Ty just nu under dessa brydsamma tider borde det vara så mycket större anledning att vidtaga alla åtgärder, som, om än i allra ringaste mån, skulle kunna stärka vår försvarskraft och göra dem som ha ansvaret för flottans ledning än mer skickade att fylla sin maktpåliggande uppgift. Nu kanske man säger, att detta är att överdriva saken, men jag hänvisar till så goda auktoriteter, som den högsta ledningen av japanska flottan i den senaste kraftmätningen mellan Ryssland och Japan. Därifrån fick man höra helt andra toner, och just från den man, som hade högsta befälet vid denna tid, uttalades, att då det gäller att värna sin självständighet och att spänna alla krafter, är det av synnerlig vikt, att alla rusdrycker avlägsnas. Jag tror icke heller, att från något håll, icke ens sjömilitärt, kan sägas, att icke rusdryckerna borde avlägsnas, framför allt när det gäller flottans officerare och underofficerare. Jag vill också med anledning av vad herr Ericson i debatten förra året, om jag minns rätt, yttrade där, om att det skulle försvåra rekryteringen vid flottan, om man vidtog sådana åtgärder, anföra, vad jag fick höra i Marstrand. Många av dem, med vilka jag samtalade, förklarade alldeles bestämt, att det just är på grund av vad som står i samband med rusdrycksförtäringen å flottans fartyg, som man i stor utsträckning är rädd att sända sina pojkar till flottan. Man menade bland dem jag talade med — och det var sjöfolk — att man skulle få mycket lättare att rekrytera flottan med gott folk, ifall flottans officerare ville vara med om reformer i sådant avseende, som det nu är frågan om. Nu har här talats om offervillighet, och jag skulle även i min mån vilja understryka, att det på många håll bland officers- och underofficerskåren inom flottan finnes en naturlig vilja att offra och offra allt som kräves, men jag kan icke underlåta att säga, att särskilt när det gäller offret av rusdryckerna, är nog viljan att offra på detta område icke minst bland herrar officerare ombord på flottan, mycket minimal.

Emellertid måste väl uteslutande, när man har att avgöra denna fråga, i första hand tagas hänsyn till vad som är riktigt och gagneligt. Och då jag för min del har den personliga uppfattningen, att ett beslut i den riktningen, som här ifrågasatts, icke i något avseende är skadligt utan i alla avseenden nyttigt, då jag dessutom

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)*

har den uppfattningen, att det mycket väl går för sig att även ombord på flottans fartyg leva utan rusdrycker och då slutligen just nu det svenska folket är berett att taga på sig ännu större offer under dessa brydsamma tider, då det gäller att offra allt för fäderneslandets bestånd, kan jag icke finna annat än, att det skulle vara en fosterländsk gärning av denna kammare att gå med på föreliggande motion, till vilken jag sålunda ber att få yrka bifall.

Herr Ericsson, Aaby: Åter och åter hör man i denna kammare, att det vädjas till officerarnas offerkänsla och plikt-trohet. Jag är alldeles förvissad, att såväl marinens som arméns officerare äro villiga att i detta avseende motsvara alla rättmätiga krav, som landet ställer på dem. Men då anser jag också, att dessa officerare böra vara skyddade för så obevisade insinuationer, som herr Rosén ansåg lämpligt att utslunga mot Tapperhetens så hårt prövade, djupt olyckliga och ansvars-kännande befäl.

Herr Rosén: Jag har icke framkastat någon beskyllning mot Tapperhetens befälhavare. Jag nämnde blott, att i pressen hade insinuerats, att officerarna dagen förut hade deltagit i en fest, men att det svarats, att de icke druckit mer än vanligt. Detta är icke någon beskyllning från min sida, herr Aaby Ericsson! Jag vill tillägga, att de uppgifter jag lämnat från Karlskrona äro fullt säkra, ty jag känner såväl båtens som spritfirmans och kommissionärens namn.

Greve Hamilton, Hugo: Man gör mycket orätt, om man låter sitt omdöme i denna fråga bestämmas av berättelser om att spritdrycker vid ett eller annat tillfälle rekvirerats och använts i alltför stor myckenhet ombord å flottans fartyg. Dessa berättelser kunna visserligen vara fullkomligt sannfärdiga, det är, säger jag, mycket möjligt. Men missbruk kunna väl alltid förekomma någonstades. Ja, tro väl de herrar, som vilja absolut utmönstra befintligheten av alkohol ombord å flottans fartyg, att icke missbruk ändå skulle kunna där förekomma? Tro herrarna verkligen, att man skulle kunna alldeles hindra, att alkohol användes ombord? Man behöver blott gå till erfarenheten i de stater, där totalt rusdrycksförbud finnes, för att erinra sig, vilka missbruk förekomma i dessa stater. Och de missbruk, som där förekomma, äro enligt mitt förmenande betydligt mycket mera anstötliga än de enstaka, som i detta fall kunna påvisas. Jag tror därför, att det är mycket orätt att draga fram och låta sitt omdöme bestämmas av dylika berättelser, de må vara hur sanna som helst.

Enligt mitt förmenande har herr Olsson satt frågan på rätt ståndpunkt, då han sagt, att han icke ett ögonblick vill påstå, att den lilla ölkvantitet, som besättningen får, verkar berusande. Nej, han anser, att staten bör ställa det så, att folk icke få vana att dricka öl till maten, ty den vanan, menar han, kunna de sedan föra med sig

ut i livet. För min del får jag nu säga, att om de medföra ut i livet vanan att till maten dricka en kvantitet öl, som icke är berusande, det väl icke är någon fördömlig vana. Men jag vill fästa uppmärksamheten på, att det finns ett annat sätt att leva, som vederbörande kunna lära sig genom en åtgärd sådan som den här föreslagna, och det är, att när de komma i land, de taga skadan igen — och kanske berusa sig. Om den vanan införes, att de icke skola få öl till maten, om de vilja, men att de, icke i familjelivet, icke i hemmet, utan när de få ledigt, suppa sig fulla, så tror jag, att det är en skadligare och värre vana. För min del skulle jag vilja se, att det funnes något bakom denna reform, innan jag kan gå med på den, att det vore en verklig önskan bland dem det gäller, att alkohol må förbjudas. Jag anser, att man bör gå varsamt fram i sådana här frågor, och jag tror icke, att det bland flottans manskap ännu finnes någon allmän önskan att få underkasta sig ett sådant påbud. Enligt min tanke är det då något hädiskt, om, sedan manskapet fått arbeta sig trött under snö och storm och is, fartygschefen skulle säga: ja, gossar nu ha ni arbetat så bra, att ni ska få var sitt glas porsdricka. Det skulle nästan verka litet löjligt.

*Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)*

Jag tillåter mig därför, herr talman, hemställa om bifall till utskottets nu föredragna betänkande.

Herr Olsson, Oscar: Jag kan icke inse, varför det vore mera lämpligt, om en fartygschef efter en ansträngning sade till manskapet: nu ha ni arbetat så bra, att ni skola få var sitt glas öl, än att han gjorde det uttalande, som av greve Hamilton framställdes såsom särskilt löjeväckande. Nu torde det vara greve Hamiltons åsikt, att det icke är någon skada, om det blir en allmän vana i hemmen i vårt land, att man förtär öl till maten. Jag tror emellertid, att det finnes åtskilliga skäl, som tala för att den ståndpunkt jag intar, att det icke är en nationell lycka precis, att en sådan sed införes i hemmen, har större resonans ute bland svenska folket. Man kan visserligen säga, att det icke är så farligt med en halva öl till maten, men man får ock betänka, att det särskilt hos underklassen, den största delen av vårt folk, är bra mycket lättare att komma över till alkoholism, ifall man är van vid rusdrycker i måttligt bruk, än om man icke alls är van vid dem. Faktiskt har det inträffat, att helynktra unga män, som kommit till flottan, under sin beväringstid lagt sig till med vanan att förtära öl till maten och sedan, när de slutat sin tjänst till sjös, icke iakttagit den stränga måtta, som tvivelsutan fartygsbefälhavarne önskade, att de skulle iakttaga.

Det finnes således ett nationellt skäl för att taga avstånd från de synpunkter, som utskottet här lagt på frågan, och därför ber jag att fortfarande få yrka bifall till andra kamarens beslut.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen

Om förbud mot
rusdryckers
förekomst å
flottans fartyg.
(Forts.)

jämlikt förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå utskottets hemställan och biträda andra kammarens i ämnet fattade beslut; och förklarade herr talman sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslår kammaren utskottets hemställan och biträder andra kammarens i ämnet fattade beslut.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—66;

Nej—30.

Anmäldes och bordlades statsutskottets memorial och utlåtande.

nr 102, med förslag angående arvoden till de vid innevarande riksdag hos kamrarna, de ständiga och tillfälliga utskotten samt riksdagens kansli anställda tjänstemän och vaktbetjänte, vilka inkallats till krigstjänstgöring; samt

nr 103, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående villkoren för statens övertagande i vissa fall av krigsrisk för fartyg och last;

sammansatta stats- och lagutskottets (nr 1) memorial nr 4, angående ersättning åt utskottets tjänstemän och vaktbetjäning;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i gratialen åt avskedat manskap vid armén, dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning i pensioner, som från flottans pensionskassa utgå till avskedat manskap, m. m., dels ock en i ämnet väckt motion; samt

nr 26, angående ersättning till särskilt anlitat sakkunnigt biträde hos bankoutskottet;

sammansatta banko- och jordbruksutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ordnande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden; och

nr 2, angående ersättning åt sammansatta banko- och jordbruksutskottets sekreterare och vaktmästare;

lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om dels viss ändring i lagen den 25 juni 1909 angående uppsikt å vissa jordbruk i Norrland och Dalarne dels ock undersökning rörande verkningarna av nämnda lag samt lagen den 25 juni 1909 om arrende av viss jord å landet inom Norrland och Dalarne ävensom förslag till förbättringar i dessa lagar; ävensom

jordbruksutskottets utlåtande nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av mark tillhörande kronolägenheten Duvedals kvarn i Motala socken.

Anmälles och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 220, till Konungen, i anledning av väckt motion om statsbidrag för invigning av ett fredsmonument på svensk-norska gränsen.

Anmälles och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 246, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 5—7 §§ i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897.

Anmälles och godkändes sammansatta lag- och jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 244, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förekommande och släckning av skogseld.

Anmälles och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 222, till Konungen, angående stadgande av skatteplikt till stat och kommun för vissa därifrån nu fritagna utlänningar;

dels ock till paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 21, angående bankovinsten;

nr 22, angående förslag till lag om ändrad lydelse av §§ 3, 10, 11, 13, 57, 58 och 74 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1, § 8 mom. 1 samt §§ 9, 30, 40 och 41 i förordningen om kommunalstyrelse i

Stockholm den 23 maj 1862, lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 6, § 16 samt § 58 mom. 2 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 ävensom om införande i § 2 i nämnda förordning av tillagda mom. 7, 8 och 9 samt lag om ändrad lydelse av § 52 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

nr 23, angående förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 § strafflagen; samt

nr 24, angående användande av andra än metriska mått vid virkeshandel och träyarurörelse.

Justerades fjorton protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 3,19 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.